

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE DAYALI
POLİTİKA UYGULAYAN ÜLKELERDE

KADIN VE AİLE

TÜRKİYE'NİN AİLE POLİTİKASI AİLEYİ KORUYOR MU?

Meryem Şahin
Mücahit Gültekin

İZLANDA.FİNLANDİYA.NORVEÇ.İSVEÇ

Aile Akademisi Derneği - Bursa

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Dayalı Politika Uygulayan Ülkelerde Kadın ve Aile:
İzlanda.Finlandiya.Norveç.İsveç

Uzm. Psk. Meryem Şahin
Dr. Mücahit Gültekin

Dizgi-Mizanpaj: Aile Akademisi
Kapak Tasarım: Aile Akademisi

Yayın Yılı: 2013-Ağustos

Aile Akademisi Derneği
Alacamescid Mh. Çancılar Cd.
Erdoğan Çakar İş hanı: 62/35
Osmangazi/Bursa

0224 225 47 41
0551 215 19 02

www.aileakademisi.org

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Dayalı Politika Uygulayan Ülkelerde Kadın ve Aile

İzlanda, Finlandiya, Norveç, İsveç

Uzm. Psi. Meryem ŞAHİN
Dr. Mücahit GÜLTEKİN

ÖNSÖZ

Ülkemizde son 10 yıl içinde en çok konuşulan konulardan birisi de aile, çocuk ve boşanma oranları oldu. Çünkü dağılan ve çözülen aile yapımız yeni bir toplumun habercisiydi. Büyüklerimiz, torunlarının/çocuklarının incir çekirdeğini doldurmayacak sebeplerle boşanmalarını hayretle karşılıyor, bu yeni nesli anlamaya çalışıyordu. Gerçekte aile yapımızın bu kadar hızlı bir dağılma içine girmesine sosyal bilimciler bile yeterince anlam veremiyordu. Onlar da durumu anlamaya çalışan araştırmalar yaptılar. Konuya ilişkin yazılan çizilenlere bakıldığında, mikro sebepler üzerinde daha çok durulduğunu gördük. Örneğin boşanma oranlarının artmasının sebepleri arasında; alkol, internet, kadının ekonomik bağımsızlığını kazanması, şiddet vb. gibi mikro sebepler gösteriliyordu. Biz Aile Akademisi Derneği olarak bu mikro sebepleri de var eden ya da pekiştiren makro sebepler üzerinde durulmadıkça çocuk suçluluğunun niçin bu denli arttığını, boşanma oranlarının niçin ürkütücü boyutlara vardığını anlamamızın da mümkün olmayacağını düşündük. Bize göre Türkiye’de uygulanan aile ve kadın politikaları bu sonucun asıl sebepleri arasındaydı.

Ailenin çözülmesi, parçalanmış ailelerin sayısının artması bütün bir toplumu huzursuz edecektir. Araştırmalar boşanmaların arttığı toplumlarda adli suçların da hızlı bir şekilde arttığını göstermektedir. Dolayısıyla toplumun temeli olan ailenin geçirdiği sarsıntı karşısında hepimiz duyarlı olmalıyız. Ne var ki, aile gibi önemli bir meselede Avrupa Birliği (AB) uyum sürecine bağımlı kalarak politika üretiyor oluşumuz oldukça düşündürücüdür. Avrupa’nın öngördüğü insan ve aile modelinin bizim toplumumuzda gerçekleştirebilmenin yolu, bu toplumun tarihsel, dini ve geleneksel yapısında köklü bir asimilasyon yapmakla mümkün olabilecektir. Zaten şu anda ailenin yaşadığı dram da bu asimilasyonun bir sonucu değil midir?

Bu araştırmada düşüncelerimizin doğru olup olmadığını test etmek için ülkemizde de temel politikalardan biri haline getirilen “toplumsal cinsiyet eşitliği” politikasını uygulayan ülkelerdeki aile ve kadının durumunu inceledik. Açıkçası elde ettiğimiz

sonuçlar başta Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olmak üzere hükümet yetkililerine şöyle bir soru yöneltmeyi gerekli kılıyor: “Niçin bile bile lades diyoruz? Bu politikanın AB ülkelerinde kadını ve aileyi getirdiği durum ortadayken, niçin AB’nin dayattığı kadın ve aile politikalarını ülkemizde uyguluyoruz?” Özellikle aile ve kadın alanında faaliyet gösteren STK’ların bu soruyu daha güçlü bir şekilde sorması gerekiyor.

Bu araştırmayı yapanlar olarak hem teorik, hem de pratik alanda çalışıyor; ailemizin, gençlerimizin ve kadınlarımızın yaşadığı sorunları kaygıyla izliyoruz. Bu kaygının gereği, aile ve çocuk danışmanı olarak derneğimizde hizmet veriyoruz. Ancak bataklığı kurutmadan bu sorunların ardı arkasının kesilmeyeceğini biliyoruz. Bu araştırma böyle bir kaygıyla yapılmıştır. Sivrisinekleri hepimiz hissediyoruz, bataklığa dikkat çekebilirsek çabamız amacına ulaşmış olacaktır.

Araştırmamızın aile yapımızı ve gelecek nesillerimize faydalı olmasını temenni ediyoruz.

Uzm. Psikolog Meryem Şahin
Dr. Mücahit Gültekin

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLOLAR LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ	1
Araştırmanın Amacı.....	5
Araştırmanın Yöntemi.....	6
BÖLÜM I TOPLUMSAL CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ POLİTİKASI.....	8
TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ: POLİTİK ALAN VE ULUSLAR ARASI DAYANAKLAR.....	10
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı.....	14
CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	18
Cinsiyet: Biyolojik ve Evrensel Bir Olgu.....	19
Cinsiyet Roller ve Cinsiyet Şeması: Cinsiyete Uyumlu Davranış	20
Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet	20
Olumlu Cinsiyet Ayrımcılığı	24
Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ve Din	24
TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ: GENEL BİR DEĞERLENDİRME	26
Cinsiyete Dayalı Davranışları Toplumdan mı Öğreniyoruz?	27
Farklılıkların Ayrımcılık Doğurduğu Miti	33
Kimin Toplumsal Cinsiyet Algısını Esas Alacağız?.....	34
BÖLÜM II BULGULAR VE ANALİZ: İZLANDA, FİNLANDİYA, NORVEÇ VE İSVEÇ’TE KADIN VE AİLE.....	37
İZLANDA.....	39
İzlanda’da Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları.....	39
1. Evlenme ve Boşanma Oranları	40
2. Aile Yapısı.....	41
3. Kadına Yönelik Şiddet	42
4. İntihar Oranları.....	43

5. Alkol ve Madde Kullanımı	43
FİNLANDİYA.....	45
Finlandiya’da Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları	45
1. Evlenme ve Boşanma Oranları	47
2. Aile Yapısı.....	48
3. Kadına Yönelik Şiddet	49
4. İntihar Oranları.....	51
5. Alkol ve Madde Kullanımı	51
NORVEÇ.....	53
Norveç’te Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları	53
1. Evlenme ve Boşanma Oranları.....	54
2. Aile Yapısı.....	55
3. Kadına Yönelik Şiddet	56
4. İntihar Oranları.....	58
5. Alkol ve Madde Kullanımı	58
İSVEÇ.....	59
İsveç’te Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları.....	59
1. Evlenme ve Boşanma Oranları	61
2. Aile Yapısı.....	61
3. Kadına Yönelik Şiddet	63
4. İntihar Oranları.....	65
5. Alkol ve Madde Kullanımı	66
DÖRT ÜLKE VE TÜRKİYE’NİN BELİRLENEN ALANLARDA KARŞILAŞTIRILMASI.....	69
1. Evlenme ve Boşanma Oranları.....	69
2. Evlilik Dışı Doğum Oranları	70
3. Kadına Yönelik Şiddet.....	71
4. İntihar oranları	71
5. Alkol ve Madde Kullanımı	72
BÖLÜM III SONUÇ ve ÖNERİLER	74
ÖNERİLER.....	76
KAYNAKÇA.....	78

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. 2002-2012 Evlenme ve Boşanma İstatistikleri	4
Tablo2. 2008-2012 Çocuk Suçluluğundaki Artış	4
Tablo3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013) Konulara Göre.....	16
Tablo 4. Yaygın Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları (Taylor ve ark., 2007)	23
Tablo 5. Türkiye’de Erkek ve Kadınlardan Beklenen Olumlu Özellikler.....	23
Tablo 6. Yaratılış Mitlerinde Kadın ve Erkeğe Ait Ortak Özellikler	26
Tablo 7: İzlanda’da Yıllara Göre Evlenme ve Boşanma Oranlarının Bindelik Dilimleri	40
Tablo 8: İzlanda’da Evlilik Dışı Yapılan Doğum Oranlarının Yüzde lik Dilimleri	42
Tablo 9: İzlanda’da İntihar Oranları	43
Tablo 10: Finlandiya’da Yıllara Göre Evlenme Ve Boşanma Oranlarının Bindelik Dilimleri ..	48
Tablo 11: Finlandiya’da Aile Tipleri	49
Tablo 12: Finlandiya’da Yıllara Göre Evlilik Dışı Doğan Çocuk Oranları.....	49
Tablo 13: Finlandiya’da İntihar Oranları	51
Tablo 14: Finlandiya’da Uyuşturucu Madde Kullanımı	52
Tablo 15: Norveç’te Evlenme ve Boşanma Oranlarının Bindelik Dilimleri	55
Tablo 16: Norveç’te Evlilik Dışı Doğum Oranları.....	56
Tablo 17: Norveç’te İntihar Oranları	58
Tablo 18: Norveç’te Uyuşturucu Madde Kullanımı.....	58
Tablo 19: İsveç’te Evlenme ve Boşanma Oranlarının Bindelik Dilimleri	61
Tablo 20: İsveç’te Evlilik Dışı Doğum Oranları.....	62
Tablo 21: İsveç’te İntihar Oranları	65
Tablo 22: İsveç’te Uyuşturucu Madde Kullanımı	66
Tablo 23: Evlenme Ve Boşanma Oranlarının Ülkelere Göre Karşılaştırılması	69
Tablo 24: Evlilik Dışı Doğum Oranlarının Ülkelere Göre Karşılaştırılması.....	70
Tablo 25: Kadına Yönelik Şiddet Olaylarının Ülkelere Göre Karşılaştırılması	71
Tablo 26: İntihar Oranlarının Ülkelere Göre Karşılaştırılması.....	72
Tablo 27: Madde Kullanım Oranlarının Ülkelere Göre Karşılaştırılması	73

KISALTMALAR

TCE	: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
AB	: Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
TCK	: Türk Ceza Kanunu
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

GİRİŞ

Cinsiyet canlılar âleminin temel kategorilerinden biridir. Canlılar dünyasının neredeyse %99'undan fazlasında eril ve dişi olmak üzere iki cinsiyet bulunmaktadır. Cinsiyet canlı yaşamın öylesine değişmez bir kategorisidir ki, erillik ve dişillik konuşulan dilin de bir parçası olmuştur. Pek çok dilde eril ve dişil (müzekker ve müennes) sözcükler bulunmaktadır.

Canlıların eril ve dişil olarak tanımlanması cinsiyetler arası farklılıkları fen bilimlerinin ve sosyal bilimlerin temel araştırma konularından biri haline getirmiştir. Bugüne kadar canlıların cinsiyet temelinde davranış farklılıklarını inceleyen (farklı bilimsel disiplinlerden) sayılamayacak kadar çok araştırma yapılmıştır.

Biyolojik ve fizyolojik farklılığa işaret eden cinsiyetin gerek insan, gerekse hayvan davranışlarında farklılığa yol açması doğaldır. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişmeye başlayan feminist hareketlerin etkisiyle bu farklılığın kadının aleyhine erkek egemen iktidar tarafından kurgulandığı iddiası, kadın ve erkekler arasındaki farklılıklara ilişkin tartışmaya bambaşka bir boyut kazandırmıştır. Erkek ve kadın arasındaki farklılıkları vurgulayan araştırma ve söylemler “farklılık” temelinde değil, “ayrımcılık” temelinde değerlendirilmeye başlanmıştır.

Özellikle 20. yüzyılın ortalarına kadar pek çok gelişmiş Batılı ülkede bile kadınların erkeklerden daha aşağı bir sınıf olarak algılanması ve bu algının sosyal yaşama yansımaları söz konusudur. Kadınların seçme ve seçilme haklarının olmaması, eğitim hakkından mahrum bırakılmaları vb. uygulamalar “erkeklerin egemen olduğu” bir dünya algısının pekişmesini beraberinde getirmiştir. Feminist hareketler böylesi bir “erkek egemen” dünyaya/iktidara başkaldırmış ve kadın haklarının savunusunu üstlenmişlerdir.

İnsanlar arasındaki her farklılığın bir ayrımcılık ve haksızlık enstrümanına dönüşmesi mümkündür. Irklar arasındaki farklılıklar uzun yıllar insanlar arasındaki eşitsizliğin ve zulmün bir gerekçesi sayılmıştır. Aynı şekilde özürli uzun yıllar boyunca öjenizm tarafından toplumdan ayıklanması gereken virüs/yük gibi

algılanmıştır. Hatta pek çok ülke yakın zamanlara kadar öjenik kanunları yürürlükte tutmuştur. Kısacası insanoğlu ırk gibi, özürlü/engelli olup olmamak gibi doğal farklılıkları bir ayrımcılık gerekçesine dönüştürmüştür. Cinsiyetten gelen farklılıklarımız da yakın zamanlara kadar ayrımcılığın bir aracı olmuştur. Bu doğal/doğuştan gelen farklılıklar bir ırkın başka bir ırkı, bir toplumsal sınıfın bir başka sınıfı sömürmesine hizmet edecek şekilde kullanılmıştır.

Bugün gelinen noktada kadın-erkek eşitliği söylemi, kendine, uygulama ve pratik içinden pek çok haklı gerekçe bulabilmektedir. Kadınlara karşı yapılan ayrımcılık ve haksızlıklar devam etmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta tartışmanın hala “cinsiyet temelli ayrımcılık” ekseninde devam ediyor oluşudur. Hâlbuki birbirine benzer iki tartışma konusu bulunmaktadır; cinsiyetler arası farklılık ve cinsiyet temelli ayrımcılık. Bu iki tartışma alanı arasındaki sınırın belirsizleşmesi pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. “Eşitlik” sloganı çevresinde toplanan kadın hareketleri cinsiyetten kaynaklanan farklılıklara işaret edilmesinden rahatsızlık duymakta ve bunu “yumuşatılmış ayrımcılık” olarak görmektedirler.

Burada dikkatle cevaplanması gereken birkaç soru bulunmaktadır. İlk olarak, kadın ve erkek arasındaki cinsiyet farklılığının insan psikolojisine, bireyin davranışlarına ve sosyal yaşama yansımaları olması mümkün müdür? Kadın ve erkeğin cinsiyet farklılıklarının toplumsal cinsiyet algısına *yansımaması* mümkün müdür? Toplumsal cinsiyet algısındaki farklılık, kaçınılmaz olarak toplumsal cinsiyet ayrımcılığını doğurur mu?

Bugün uzmanlar arasındaki yaygın görüşe göre cinsiyet (sex) doğuştan getirilen biyolojik/fizyolojik farklılıklara işaret etmektedir. Cinsiyete dayalı sosyal roller (toplumsal cinsiyet/gender) ise toplum tarafından inşa edilmektedir. Toplumsal cinsiyet kuramcılarının göre, cinsiyete dayalı roller, içinde bulunulan kültür tarafından şekillendirilmektedir. Bazı kültürler toplumsal cinsiyet ayrımcılığını pekiştirecek bir biçimde cinsiyet rollerini topluma aktarmaktadır. Dolayısıyla bu algıyı pekiştiren her değer sistemi değiştirilmelidir.

Burada önemli bir soru daha karşımıza çıkmaktadır. Acaba cinsiyetten gelen farklılıklar toplumsal cinsiyet algısında nasıl sınırlanacaktır? Cinsiyetten gelen

farklılıkların cinsiyet rollerinde bir farklılaşmaya yol açmayacak bir biçimde kurgulanması ne kadar mümkündür?

Bu sorular bizi bir başka temel tartışmaya; toplumsal cinsiyet konusunun bilimsel mi yoksa politik bir konu mu olduğu tartışmasına götürmektedir.

§

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (TCE) modern dünyanın/küresel kültürel-bilimsel sistemin kadının erkek karşısındaki dezavantajlı konumunu ortadan kaldırmak ve kadın-erkek eşitliğini sağlamak için öne sürdüğü temel bir kavramdır. TCE kavramı günümüz dünyasında hükümetler ve politikalar üstü bir uygulama alanı olarak görülmektedir. Pek çok uluslar arası belge ve uluslar arası kurumsal mekanizma, ülkeleri TCE politikalarını uygulama yükümlüğü altına sokmakta ve TCE göstergeleri gelişmişlik göstergeleri arasında kabul edilmektedir.

Ülkemizde Cumhuriyetin kurulduğu tarihten itibaren Batılı algıyla uyumlu olarak kadın ve aile politikaları üretildiğini söyleyebiliriz. Özellikle son yıllarda buna TCE adı altında ağırlık ve hız verildiğini gözlemliyoruz.

Peki, gerçekten TCE politikaları bugün ülkemizin karşı karşıya olduğu boşanma, kadına şiddet, çocuk suçluluğu ve cinsel istismar gibi sorunların çözümünde etkili olacak mı? Tablo 1 ve Tablo 2 boşanma ve çocuk suçluluğu oranlarındaki dramatik artışı ortaya koymaktadır.

Tablo 1. 2002-2012 Evlenme ve Boşanma İstatistikleri

YILI	EVLENME	BOŞANMA
2002	510,155	95,323
2003	565,468	92,637
2004	615,357	91,022
2005	641,241	95,895
2006	636,121	93,489
2007	638,311	94,219
2008	641,973	99,663
2009	591,742	114,162
2010	582,715	118,568
2011	592,775	120,117
2012	603,751	123,325
TOPLAM	6,619,609	1,138,420

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) www.tuik.gov.tr

Tablo2. 2008-2012 Çocuk Suçluluğundaki Artış

YILI	2008	2009	2010	2011	2012
Yaralama	19,726	25,182	30,180	32,331	%63
Hırsızlık	17,884	17,869	21,857	24,604	%37
Uyuşturucu	1,829	2,959	5,552	4,388	%139
Mala Zarar	2,572	2,805	2,916	3,463	%34
Tehdit	1,853	2,111	2,763	2,910	%57
Cinsel Suçlar	1,848	2,121	2,723	2,243	%21
Öldürme	317	481	404	390	%23
Tüm Suçlar	62,430	68,344	83,393	84,916	%36

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) www.tuik.gov.tr

Tablolar incelendiğinde ülkemizde yaklaşık evlenen her 6 kişiden birinin boşandığını görüyoruz. Boşanma oranları, boşanma istatistiklerinin ilk kez tutulmaya başlandığı

1930 yılından bu yana oransal olarak 10 kat artmış durumda. Bu artış özellikle 2001 yılından itibaren, bir önceki yıla göre %300'lük bir artış göstererek ivme kazanmıştır. Buna paralel olarak son dört yılda çocuk suçluluğu oranlarında da önemli bir artış olmuştur. Uyuşturucu kullanımının %139 artmış olması, yaralama tehdit gibi şiddete dayalı suçların %50'lerin üstünde artmış olması oldukça düşündürücüdür.

Dolayısıyla, "kurtarıcı" bir politika olarak görülen ve ana plan ve politika metinlerine giren ve ülkemizde özel bir önem verilen TCE'ye ilişkin eleştirel bir analizinin yapılması büyük önem taşıyor.

Ne var ki, bizim araştırmalarımıza göre Türkiye'de toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet eşitliği ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı politika gibi kavramları eleştirel bir perspektifle değerlendiren bir çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla Aile Akademisi Derneği olarak, çok konuşulan bir konuya nerdeyse söz konusu edilmeyen bir perspektiften bakmaya çalıştığımız bu çalışmanın, önemli bir boşluğu dolduracağına inanıyoruz.

Araştırmanın Amacı

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği dünya üzerinde kadının uğradığı haksızlıkları gidermenin en kalıcı ve güçlü yolu olarak gösterilmektedir. Uluslar arası sözleşmeler ve uluslar arası kurumlar toplumsal cinsiyet eşitliğini ülkelerin "ana politika" haline getirmesini istemektedir. Türkiye de bu çerçevede TCE eşitliği politikasını bakanlıklar üstü bir ana bir politika haline getirmiş (9. Kalkınma planı TCE'ye duyarlı hazırlanmıştır), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 5 yıllık TCE Ulusal Eylem Planı (2008-2013) hazırlamış ve uygulamış, TCE politikasını kabullendiğini gösterir uluslar arası belgelere imza atmış (İstanbul Konvansiyonu) ve bu belgeleri esas alan kanun ve yönetmelikler çıkarmıştır (Aileyi Koruma ve Kadına Şiddeti Önleme Kanunu).

Bu araştırmanın arkasında basit bir argüman bulunmaktadır: TCE kadın-erkek ve aileye ilişkin sorunların çözümü olarak önerildiğine göre, bu politikanın en iyi uygulandığı ülkelerde kadın ve ailenin durumu oldukça iyi olmalıdır. Biz bu araştırmada "Acaba öyle midir?" diye soruyor ve bu önermeyi test ediyoruz.

Dolayısıyla bu araştırma toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı üretilen politikaların kadın-erkek-çocuk ve aile çerçevesinde ne tür sonuçlar doğurduğuna odaklanmaktadır. TCE'nin öne sürüldüğü gibi temelde kadının yaşadığı sorunlara kalıcı çözümler üretilip üretilmediği araştırmanın sorduğu en temel sorudur. Ayrıca TCE'ye dayalı politika üreten ülkelerde aile yapısı, evlilik dışı doğum da söz konusu politikanın işe yararlığını ortaya koymak açısından temel göstergeler olarak ele alınmıştır. Bu noktada araştırma aşağıdaki sorulara cevap aramaktadır:

1. TCE'ye dayalı politika uygulayan ülkelerde evlenme ve boşanma oranları ne düzeydedir?
2. TCE'ye dayalı politika uygulayan ülkelerde aile yapısı nasıldır?
3. TCE'ye dayalı politika uygulayan ülkelerde kadına yönelik şiddet oranları ne düzeydedir?
4. TCE'ye dayalı politika uygulayan ülkelerde intihar oranları ne düzeydedir?
5. TCE'ye dayalı politika uygulayan ülkelerde alkol ve madde kullanımı ne orandadır?

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde TCE'ye ilişkin politik ve kuramsal çerçeve sunulmaktadır. Bu bölümde TCE ile ne kastedildiği ve ne amaçlandığı aktarılmaya çalışılmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları ve bu politikalara kaynaklık teşkil eden belge ve sözleşmeler hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca bu bölümde TCE kavramına ilişkin eleştirel bir analiz de yapılmakta ve kavramın bilimselliği tartışma konusu edilmektedir. Bu bölüm için birincil ve ana kaynakların esas alındığı literatür taraması yapılmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde dünyada (2012 yılı verilerine göre) TCE eşitliği politikalarını en iyi uygulayan 4 ülke, 5 değişken (evlenme ve boşanma oranları, kadına şiddet, aile yapısı, alkol ve madde kullanımı ve intihar oranları) çerçevesinde incelenmekte ve objektif kaynaklardan derlenen istatistikler tablolar eşliğinde aktarılmaktadır. İstatistikler aktarılırken karşılaştırma yapılmasını sağlayabilmek açısından son 50 yıllık veriler birlikte sunulmuştur. Veriler AB istatistik bürosu,

ülkelerin ilgili bakanlıkları, polis ve mahkeme kayıtları ve bilimsel araştırmalardan derlenmiştir. Kaynaklar hem sayfa sonlarında dipnot halinde gösterilmiş, hem de kaynakçada ayrıca sunulmuştur.

Araştırmanın üçüncü bölümünde ise aktarılan verilerin analizi, yorum ve değerlendirmesi yapılmaktadır. Yine bu bölümün sonunda TCE politikalarına getirilen eleştiriler aktarıldıktan sonra öneriler yapılmaktadır.

BÖLÜM I

TOPLUMSAL CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ POLİTİKASI

Toplumsal cinsiyet eşitliği (TCE) politikası ile toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı arasında bir ayırım yapmak durumundayız. TCE politikası doğal olarak “cinsiyet”, “toplumsal cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet eşitliği” kavramlarına dayanıyor. Bu kavramların tanımlanabilir oluşu pek çok soruyu/sorunu beraberinde getiriyor. Bir kavramın uluslar arası/evrensel bir geçerlilik kazanmış olması ve bu kavrama dayanarak siyaset yapılmaya başlanması ya o kavramın evrensel bir doğruya işaret ediyor oluşuyla (haksız yere adam öldürmek, hırsızlık, ırza geçmek vb. gibi) ya da küresel hegemonyayla ilgilidir. Bu araştırma, toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının gerek mahiyeti itibariyle gerekse sonuçları/sosyal çıktıları itibariyle birincisiyle ilgili olmadığını ortaya koymaktadır.

Aslında bilimsel/ilmi¹ açıdan oldukça su götürür bir kavramın politik kullanım alanının bu denli geniş olmasını² açıklamak için daha ayrıntılı ve müstakil bir çalışmaya ihtiyaç var. Çünkü gerçekte toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı “insan hakları” veya “kadın hakları” kavramlarına göre politik açıdan daha dezavantajlı bir kavramdır. Ama bütün bu dezavantajlı konumuna rağmen 1950’li yıllardan başlayarak devletlerin “tartışılmaz” politik argümanlarından birisi haline gelmiş olması farklı bir bağlamda önemli bir tartışmanın da fitilini ateşliyor. Örneğin 1920’li yıllarda Amerika’daki kadınların %85’inin ev hanımı olduğunu, evlilik öncesi cinsel ilişkinin %7 oranlarında olduğunu düşündüğümüzde 50 yıl içinde gelinen noktanın kelimenin tam anlamıyla “dehşet verici” olduğunu belirtmek gerekir. Artık kadınların kendisini “ev hanımı” olarak tanımlamasının bizim ülkemizde bile mahcubiyet verici bir şey olarak görülmesi; evlilik öncesi ya da sonrası “gayr-ı

¹ Bilimsel kavramın ideolojik bir anlamı olduğunun ve hakikati temsil etmekteki yetersizliğinin farkında olarak, yine de, bilginin politik değil nesnel bir yönüne bir gönderme iddiası taşıdığını için kullandığımızı belirtmeliyiz.

² Sadece CEDAW’ı (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi) BM’ye üye 192 ülkeden, 186’sı imzalamıştır.

meşru” ilişkinin bizim ülkemizde bile suç sayılmaktan çıkarıldığını hatırlamak, bu aradaki hızlı değişimi anlatmak için yeterli olabilir.

Böylesine tartışmalı bir kavramın neredeyse evrensel bir politik geçerlilik kazanması üzerinde daha derin düşünmek gerekiyor. Örneğin “toplumsal cinsiyet eşitliği” kavramına göre şimdilik daha dezavantajlı konumda olan “cinsel yönelim ayrımcılığı/homofobi” acaba beş-on yıl sonra bizim ülkemizde de “toplumsal cinsiyet eşitliği” gibi aynı hararetle savunulan politik bir argüman olacak mıdır? Bir önceki dönemin Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Selma Aliye Kavaf’ın başına gelenlere bakarsak³ buna maalesef rahatlıkla “hayır” diyemiyoruz. Kısacası marjinal/patolojik durumlara işaret eden kavramların uluslar arası uygulama alanı bulması dünyamızın kültürel bir istibdat döneminden geçtiğini göstermektedir.

§

Araştırmanın birinci bölümünde toplumsal cinsiyet eşitliği kavramına ilişkin kısa bir tartışmanın ana hatlarını veriyoruz. Bu bölüm de kendi içinde iki ana başlıktan oluşuyor. İlk ana başlıkta toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı politikaların Türkiye’deki dayanakları ve uygulamaları hakkında kısa bir bilgilendirme yapılıyor. İkinci ana başlıkta ise toplumsal cinsiyet kavramı hakkında bilgilendirme yapılıyor ve verilen bilgiler ışığında bu kavramın geçerliliği ve mahiyeti tartışılıyor. Bu başlık okuyucunun da takdir edeceği gibi daha uzun bir tartışmayı hak ediyor. Ancak sonuçta temel amacımız nicel bir araştırmanın sonuçlarını sizinle paylaşmak; toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının insan doğasında, insan yaşamında ve toplumsal hayatta yol açtığı tahribatı kavramsal bataklığa saplanmadan sizlere sunmaktır.

³ Eşcinsellikle ilgili tutumundan dolayı, Selma Aliye Kavaf’a AK parti içinden ve dışından gösterilen tepkiler için bkz: <http://www.aileakademisi.org/arastirma/aile-politikalari-ve-istanbul-sozlesmesi>

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ: POLİTİK ALAN VE ULUSLAR ARASI DAYANAKLAR

Türkiye'nin de ana plan ve politikalarına dâhil etmiş olduğu toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları, pek çok uluslar arası belgede (sözleşmeler, tavsiye metinleri, protokoller, deklarasyonlar) yer almaktadır. BM ve AB, üye ülkelerin toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını uygulamasını önemsemekte, ülkelerin takibini yapmakta ve periyodik değerlendirme raporları yayınlamaktadır.⁴ Toplumsal cinsiyet eşitliği AB uyum sürecinin de önemli makro göstergeleri arasında yer almaktadır.

Birleşmiş Milletler 1970'li yılların başından itibaren dünyadaki kadın sorunlarının ortak bir dil ve strateji çerçevesinde ele alınması ve çözümlenmesi için dünya kadın konferanslarını düzenlemeye başlamıştır. BM bu çerçevede 4 kez dünya kadın konferansı düzenlemiştir.⁵ Birinci Dünya Kadın Konferansı Meksika'da düzenlenmiş ve bu toplantıda alınan kararların bir sonucu olarak, 1979 yılında, BM Genel Kurulu tarafından "Kadınlara Karşı Her Tülü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" (CEDAW) kabul edilmiştir. Türkiye'nin de 1986 yılında imzaladığı sözleşmeye 186 ülke taraf olmuştur. CEDAW kadına karşı ayrımcılığın önlenmesi için geniş bir katılımı imzalanmış, bağlayıcılığı olan, en önemli uluslar arası belge olarak görülmektedir.⁶

İkinci konferans 1980'de Kopenhag'da, üçüncü konferans ise 1985 yılında Nairobi'de yapılmıştır. Nairobi'de yapılan toplantıya dönemin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı İmren Aykut da katılmış ve daha sonraları Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün kurulmasına öncülük etmiştir.⁷

⁴ World Economic Forum-WEF (Dünya Ekonomik Forumu) her yıl küresel cinsiyet eşitliği raporu yayınlamaktadır. AB ve BM mekanizmalarının hazırladığı raporların dışında ülke STK'ları da gölge raporlar hazırlamaktadır.

⁵ Taşkın, L. (2004) Uluslar arası Sözleşmeler Işığında Kadının Durumu, C.Ü. Hemşirelik yüksek Okulu Dergisi, 8 (2)

⁶ Bkz. <http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/19136/Birlesmis-Milletler>

⁷ Altınay, A. G., Arat, Y. (2008), Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet, İstanbul: www.kadinayoneliksiddet.org

Dördüncü Konferans 1995 yılında Pekin’de gerçekleştirilmiş ve konferansın sonunda Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı isminde iki belge kabul edilmiştir. 2000 yılında ise BM tarafından, Pekin’de yapılan konferansın sonuçlarını ve yeni gelişmeleri değerlendirmek ve yeni stratejiler belirlemek amacıyla “Kadın 2000: 21. Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış (Pekin+5)” ismiyle özel bir oturum gerçekleştirilmiştir. Toplantıya 188 ülke ve bu ülkelerden 1500 akredite sivil toplum örgütü 3 bin temsilciyle katılmıştır. Özel oturuma resmi delegasyonlar ve STK temsilcileri dâhil 10 bin kişinin katıldığı bildirilmiştir. Toplantı sonucunda bir siyasi deklarasyon ve bir de sonuç belgesi kabul edilmiştir.⁸

BM 1999 yılında toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin en önemli kazanımı olarak görülen CEDAW sözleşmesine ek bir protokolü kabul etmiş ve üye ülkelerin onayına sunmuştur. İhtiyari protokol olarak adlandırılan bu belge, CEDAW’a imza atmış ülkelerin yargılama yetkisi altında bulundurduğu bireylere CEDAW komitesine hukuki başvuru hakkı tanımaktadır. Türkiye’nin 8 Eylül 2000’de imzaladığı bu protokol, 30 Temmuz 2002 tarihinde onaylanmıştır.

2011 Mayıs ayında Türkiye önemli bir uluslar arası sözleşmeye daha imza atmıştır. Kısa adı İstanbul Sözleşmesi/Konvansiyonu olan “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi” 8 Mart 2012 tarihinde kabul edilen “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun”a esas teşkil etmesi açısından da oldukça önemlidir. Türkiye’nin sahip olduğu toplumsal, geleneksel ve dini değerler açısından endişe verici maddelerin yer aldığı sözleşme, Türkiye tarafından hiçbir maddesine çekince konulmaksızın imzalanmıştır.⁹

Türkiye’nin kadın ve aile politikalarına yön veren bu uluslar arası belgeler incelendiğinde, toplumsal cinsiyet eşitliği kavramına vurgu yapıldığı, taraf ülkelerin kadına şiddet, kadın cinayetleri, kadının işgücününün sömürsü gibi kadını aşağılayan

⁸ KSGM, Pekin + 5 toplantısının ön hazırlığı ve sonuçları hakkında bilgi notu: <http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/19131/Uluslararası-Belgeler>

⁹ Sözleşmenin ayrıntılı bir analizi için bkz.: Gültekin, M.(2013), Aile Niçin Dağılıyor: Aile Politikaları ve İstanbul Sözleşmesi Kavaf’tan Şahin’e Aile Politikalarının Kısa Bir Analizi: <http://www.aileakademisi.org/arastirma/aile-politikalari-ve-istanbul-sozlesmesi>

ve ikincil statüde değerlendiren uygulamalarının önüne geçilmesi için toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının tartışılmaz önemine dikkat çekildiği görülecektir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı politikalar aynı zamanda kadının statüsünün yükseltilmesi, kadının kişisel ve sosyal haklarının kazanımı ve kadının her alanda güçlendirilmesi için de yol gösterici olarak kabul edilmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı politikalar sadece kültürel bir politika olarak görülmemelidir. Konunun siyasi, ekonomik ve hukuki bileşenleri de önemlidir. Adı geçen uluslar arası belgeler ve iç hukukta yapılan düzenlemeler göstermektedir ki, “toplumsal cinsiyet eşitliği” kanunlara dayalı bir yaptırım gücüne dönüşmektedir. Bu belgelerde, TCE eşitliği politikaları sadece bir bakanlığın ya da sosyal yaşamı düzenleyen bir alanın sorumluluğu olarak görülmemekte, üst politika belgelerinde ve ana planlamalarda yer alması gereken bir değer olarak dikte edilmektedir.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nce hazırlanan TCE Ulusal Eylem Planı’nda, söz konusu eylem planının bağımsız bir politika olarak değil, 9. Kalkınma planı ve uluslar arası sözleşmeler gibi üst politika belgelerindeki toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesine dair düzenlemeler bağlamında hazırlandığı belirtilmektedir. Gerçekten de toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları sadece Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın yürüttüğü bir politika olarak değil, bakanlıklar arası bütünleşik bir politika olarak uygulanmaktadır. Bu uygulama Ulusal Eylem Planı’nda ve AB müktesebatında “Gender Mainstreaming” stratejisi olarak isimlendirilmekte ve toplumsal cinsiyet eşitliği ilişkilerinin gündelik yaşama yansıtılması için politik karar alıcıların gerçekleştirdiği etkinlikleri entegre eden politik ve teknik bir süreç olarak açıklanmaktadır.

Üstün’ün (2011) aktardığına göre “Gender Mainstreaming” şöyle tanımlanmaktadır:

“... yasal düzenlemeler, politika ve programları da kapsamak üzere, planlanan herhangi bir hareketin kadınlar ve erkekler açısından doğuracağı sonuçların belirlenmesi ve değerlendirilmesi sürecidir. Kadınların ve erkeklerin sorun ve deneyimlerinin, ekonomik, politik ve sosyal tüm alanlardaki politika ve programların tasarlanması, uygulanması ve izlenmesi aşamalarının bütüncül bir

boyutu haline getirilmesini, böylece her iki cinsin eşit fayda sağlamasını ve eşitsizliğin ortadan kaldırılmasını amaçlayan bir stratejidir”¹⁰

Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi, Türkiye, bir devlet olarak atacağı her adımı “toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı” olarak atmak zorundadır. TCE yukarıda da ifade edildiği gibi, yasal düzenlemeleri şekillendirmekte, diğer bir ifadeyle kanun yapıcılar “toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı” hukuk üretmek zorunda kalmaktadırlar.

Bu bağlamda 2002-2004 yılında kadın örgütlerinin bir kampanya olarak başlattıkları “Kadın Bakış Açısından Türk Ceza Kanunu”¹¹ sonuç vermiş ve TCK’da köklü değişiklikler yapılmıştır. Edep, namus, ırz, ahlak, ayıp, edebe aykırı davranış gibi kavramların çıkarılması, bakire-bakire olmayan ayrımının kaldırılması, hayâsızca hareketler maddesinin kapsamının daraltılması yapılan değişikliklerden birkaç tanesidir. Bu değişikliklerden birisi de evlilik yaşının 17’ye çıkarılması oldu¹² (yasanın bir önceki halinde kızlar için 15 erkekler için 17 yaş sınırlaması vardı). 14-15 yaşlarında eşlerine kaçarak evlenen kadınlarla ilgili bir haber, sözünü ettiğimiz yaptırımların çarpıcı bir örneğini oluşturuyor:

Yeşim, Gamze, Alev ve Saadet. Birbirlerini yan yana getiren ortak kaderin paydasındaki dört kadın reşit olmadan kaçarak evlenmenin bedellerini yıllar sonra gelen mahkeme kararı ile ödediklerini söylediler. Yaşları henüz 14 ve 15 iken sevdikleri adamlarla dünya evine girme hayallerinin peşinden koşan küçük kadınlar, mahkeme kararı ile nikâhlarını kıyıp, davullu zurnalı düğünleri ile evlilik cüzdanlarını aldılar. Ancak yuva kurmanın mutluluğunu yaşayan aileler yıllar sonra gelen kamu davası kararı ile eşlerini cezaevine uğurladıklarını söylediler. Çocukları ile birlikte ayrı yerlerde ayrı düzen kurarak hayatlarını idame ettiren kadınlar, sosyal paylaşım sitesi ve cezaevindeki eşlerinin vasıtasıyla yan yana gelerek cinsel istismar ve küçük yaşta kızı alıkoyma suçlarından yargılanan eşleri için ortak mücadele başlattılar.

¹⁰ Üstün, İ. (2011) Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Hesaba Katabiliyor muyuz?, Ankara, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi

¹¹ Bu kampanya sonucunda 2004 yılında TCK’da yapılan değişiklikler için bkz.: <http://www.kadinininsanhaklari.org/kategori/turk-ceza-kanunu-tck>

¹² Akıntürk, T., Karaman, D.A.(2011), Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul

14 yaşında kaçarak evlendiğini eşi ve çocuğu ile birlikte mutlu aile tablosunun yıllar sonra gelen mahkeme kararı ile bozulduğunu söyleyen 21 yaşındaki Yeşim Rengin Çetin; "Devlet bana evlenebilirsin diye 16 yaşında evlilik cüzdanımı elime veriyor. Kızım oluyor. Biz bir yuva kurmuşuz. 6 yıl geçmiş bu cezanın gelmesi büyük bir saçmalık. Eşim şu anda 23 yaşında. Bizim gözümüzde bir suç yok. Bizim durumlarımız bu tarz örnek olacakmış. Biz örnek olacaksak mutlu yuvalarımızla örnek olmak istiyoruz. Yutulacak, susacak bir şey değil bu. Herkesi aynı kefelere koymamaları gerekiyor" dedi.¹³

Kadının küçük yaşta evlenmesinin "zorla alıkoyma ve tecavüz" kapsamında değerlendirilmesini öngören mantalite ilginç bir şekilde "15-18 yaş arasındaki gençlerin karşılıklı rızaya dayalı cinsel ilişkilerin üçüncü kişilerin şikayeti ile cezalandırılmasını öngören maddenin kaldırılmasını" teklif ediyordu.¹⁴ O dönemde kabul edilmeyen bu değişiklik teklifi 2011 yılında imzalanan İstanbul konvansiyonuyla, dolaylı da olsa, 18 yaşın altındaki bütün cinsel eylemler için kabul edilecekti.¹⁵

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı

Türk ailesinin modernleşme sürecini anlatan Aytaç (2007) kitabında Türk modernleşmesinin kadın ve aile üzerinden gerçekleştiğini şu sözlerle vurgulamaktadır:

"Mevcut toplumsal yapının kendini yeniden üretme potansiyelini ortadan kaldırılabilmemesinin ön koşulu da aileyi ele geçirmektir. Bu bakımdan aile, mevcut toplumsal yapıyı dönüştürmenin gerçek anahtarıdır."¹⁶

¹³ <http://www.haberturk.com/gundem/haber/828845-hem-esi-hem-de-annesi-cezaevine-girdi>

¹⁴ Bu madde ve teklif edilen diğer değişiklik önerileri için bkz.:

<http://www.kadinininsanhaklari.org/kategori/kadin-bakis-acisindan-tck-kampanyasi>

¹⁵ İstanbul sözleşmesinin maddeleri, tanımlar kısmında yer alan "kadın" kavramının 18 yaş altındaki kız çocuklarını da kapsadığı bilgisi hatırlanarak tutulmaktadır.

¹⁶ Aytaç, A.M.(2007) Ailenin Serencamı/Türkiye’de Modern Aile Fikrinin Oluşması, Dipnot Yayınları, Ankara

Aileyi ele geçirmenin yolunun kadının değiştirilmesi ve evden çıkarılmasıyla mümkün olabileceğini kavrayan Kemalist kadrolar daha cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren kadını “açmayı” temel bir politika olarak uygulamışlardır.

Türkiye’de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın aile politikaları yerine ağırlıklı olarak “kadın politikaları” yürütüyor olmasının cumhuriyetin dikte ettiği “çağdaş kadın” ezberinden henüz kurtulunamadığını gösteriyor. ASPB, TCE politikaları konusundaki hassasiyetini 5 yıllık bir ulusal eylem planı hazırlayıp uygulayarak göstermiştir. “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013” adını taşıyan eylem planında “toplumsal cinsiyet eşitliği” politikalarının hükümetler ötesi bir devlet politikası olduğu şu cümlelerle vurgulanmaktadır:

“Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının zeminini Cumhuriyet devrimleri oluşturmaktadır. 1923 yılında Cumhuriyetin kuruluşunu takip eden yıllarda, kadın-erkek arasında tam bir eşitlik olması gerekliliğine olan inançla gerçekleştirilen devrimlerle, bir yandan modern bir devlet yapısı oluşturulurken, öte yandan da büyük bir toplumsal değişim gerçekleştirilmiştir. Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu 1923 yılını izleyen ilk 10 yılda yapılan reformlar, kadının yurttaşlık hakkını kazanmasının yanında Türk toplumunun yeniden yapılanmasını sağlamıştır”

Toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığının tüm ana plan ve programlara dâhil edilmesi gerektiğini vurgulayan eylem planı, toplumsal cinsiyet eşitliğini 9 ana konuda ele almaktadır. Bunlar Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi, eğitim, ekonomi, yoksulluk, yetki ve karar mekanizmaları, sağlık, medya, çevre ve insan hakları ve şiddet başlıklarıdır. Her konu için bakanlık hedefler belirlemiş ve uygulama stratejileri geliştirmiştir. Aşağıda hangi konuda kaç hedef ve strateji belirlendiği verilmektedir:¹⁷

¹⁷ Gültekin, M.(2013), Aile Politikaları ve İstanbul Sözleşmesi, Aile Akademisi Derneği, Bursa

Tablo 3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013) Konulara Göre Hedef ve Strateji Dağılımı

Konu	Hedef	Strateji
Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi	2 Hedef	9 strateji
Eğitim	4 Hedef	22 Strateji
Ekonomi	3 Hedef	20 Strateji
Yoksulluk	2 Hedef	5 Strateji
Yetki ve Karar Mekanizmaları	3 Hedef	12 Strateji
Sağlık	3 Hedef	20 Strateji
Medya	3 Hedef	7 Strateji
Çevre	4 Hedef	11 Strateji
İnsan Hakları ve Şiddet ¹⁸	Bu konu için ayrı bir ulusal eylem planı hazırlanmıştır	Bu konu için ayrı bir ulusal eylem planı hazırlanmıştır
Toplam	24 Hedef	106 Strateji

Bakanlık, toplumsal cinsiyet eşitliğini ülke tabanına yaymak için toplam 24 hedef ve 106 strateji belirlemiştir. Bunları uygulayabilmek için onlarca kamu kuruluşu ve STK ile işbirliği yapılmıştır. Burada eylem planının her bir hedefini ayrı ayrı analiz etmek mümkün değildir. Ancak tabloya bakıldığında toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının uygulanmasında eğitim ve ekonominin anahtar roller üstlendiği görülmektedir. Eğitim konusu içinde yazılan hedefler ve geliştirilen stratejiler zihinsel dönüşümü (çocuklarımızın ve gençlerimizin toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinde yetiştirilmesini) amaçlarken, ekonomi konusundaki hedef ve stratejiler ise kadını iş yaşamına katmayı amaçlamaktadır.

Dolayısıyla bakanlık eylem planını hazırlarken uluslar arası belgelerin ve toplumsal cinsiyet teorisyenlerinin öngördüğü gibi öncelikle toplumumuzun kadın-erkek

¹⁸ Kadına Şiddet Ulusal Eylem Planı, Aile Politikaları ve Mevzuat Takip komisyonu tarafından ayrıca analiz edilecektir.

algısını değiştirmeyi planlamıştır. Yine toplumsal cinsiyet aktivistlerinin, kuramcılarının ve konuya ilişkin hazırlanan belgelerin üzerinde en fazla durduğu bir ikinci konu kadınların ekonomik bağımsızlığı ve kadınların iş yaşamında görünürlüğüdür. Bakanlık, bu perspektifi de dikkate almış, eylem planını bu alanlarda yoğunlaştırmıştır.

Eğitim alanında uygulamaya konulan stratejiler kız çocuklarının okula gönderilmesi, kadın okur-yazarlığının arttırılması ile eğitimciler, eğitim programları ve eğitim materyallerinin toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde yeniden yazılması ve yapılandırılması amacını taşımaktadır.

Ekonomi konusunda ise kadın istihdamını arttırmaya yönelik tam 11 strateji belirlenmiştir. Bu yönüyle, eylem planı içinde, belirlenen bir hedefin en çok ayrıntılandırıldığı ve en çok uygulama stratejisinin belirlendiği konu kadının iş yaşamına katılması konusudur. Bakanlığın bu konuya ayrı bir önem vermesi anlaşılabilir bir şeydir. Çünkü Lizbon Stratejisi gibi uluslar arası belgeler kadınların iş yaşamına katıldığına dair istatistikler istemekte ve Avrupa Birliği müktesebatında ise kadının istihdamını makro göstergeler arasında yer almaktadır.¹⁹

Sonuç olarak, Cumhurbaşkanı Gül'den²⁰, Başbakan Erdoğan'a²¹; Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan²², diğer bakanlıklara²³ kadar toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı politikaların hararetle desteklenip uygulanmasının arkasında elbette ki, bu politikanın kadını, aileyi ve toplumu güçlendireceği varsayımı yatmaktadır.

¹⁹ İlkaracan, İ. (2010), İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları/Emek Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru, İTÜ BMTKAUM & Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği

²⁰ “Daha Eşit Bir Toplum İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mekanizmasının Rolü Uluslar Arası Buluşması”na Gül’ün ve TBMM Başkanı Cemil Çiçek’in gönderdiği mesaj ve Fatma Şahin’in konuşması için bkz: http://www.meclishaber.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=121069

²¹ Başbakan Erdoğan’ın 2006 yılında yayınladığı, Çocuk ve Kadınlara Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin alınacak Tedbirler, konulu genelge toplumsal cinsiyet eşitliği savunucuları açısından önemli bir milad olarak (Bkz. Dipnot 4’te yer alan Altınay ve Arat’ın çalışması) görülmektedir. Bu genelgeyle ilgili bir inceleme yakında derneğimiz tarafından yayımlanacaktır.

²² TCE’ye ilişkin ASPB’nin diyanet işleriyle yaptığı protokol için bkz: <http://www.cnnturk.com/2011/turkiye/10/26/aile.bakanligi.ile.diyanet.isbirligi.protokolu.imzaladi/634549.0/>

²³ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın diğer bazı bakanlıklar ile yaptığı protokoller için bkz.: <http://www.aile.gov.tr/tr/2176/Mevzuat>

Milli Savunma Bakanlığı’yla yapılan protokol için bkz.: <http://www.fatmasahin.net/tr/html/477/Toplumsal-Cinsiyet-Esitlegi-ve-Kadina-Yonelik-Siddet>

Bu araştırma girişte de ifade edildiği gibi, yıllardır toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını en başarılı şekilde uygulayan ülkelerde kadının ve ailenin içinde bulunduğu durumu araştırmaktadır. Ancak araştırmanın bu bölümüne geçmeden önce “toplumsal cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet eşitliği” kavramlarının ne anlama geldiğini anlamak önem taşımaktadır. Çünkü ülkemizde “toplumsal cinsiyet eşitliği” giderek popülerleşmesine rağmen, bu kavramın ne anlama geldiğiyle, toplumsal sonuçları ve değerlerimizde yaratacağı erozyonla pek ilgilenilmiyor. Daha da ötesi, “toplumsal cinsiyet eşitliği” diye bir şeyin mümkün olup olmayacağı ya da bu kavramın bilimsel mi yoksa politik bir argüman mı olduğu konularına ise neredeyse hiç girilmiyor.

“Yeni bir insan” var etmek gibi hayati bir amaç taşıyan bu kavramın mahiyetine ilişkin niçin bu kadar ilgisiz kaldığımız ayrı bir tartışma konusu olmakla birlikte bunun temel nedeni belki de “aile” ve “kadın” konularının daha siyaset dışı “yumuşak” konular olarak görülüyor olmasından kaynaklanıyordur. Halbuki yumuşak gücün de uluslar arası siyasette önemli bir belirleyici olduğu günümüzde, özellikle “kadın ve aile” siyasetin dönüştürücü hedefleri arasında ilk sıralarda yer almaya devam ediyor.

Özellikle “toplumsal cinsiyet eşitliği” kavramının “doğruluğu ve geçerliliği”, “bilimselliği”, “uygulanabilirliği” gibi boyutlarıyla ele alınması oldukça önemli görünüyor. Toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını en iyi uygulayan 4 ülkedeki kadın ve ailenin durumuyla ilgili araştırma sonuçlarının yer aldığı ikinci bölüme geçmeden önce toplumsal cinsiyeti kavramsal olarak incelemek istiyoruz.

CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu başlık altında cinsiyet, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet eşitliği ve toplumsal cinsiyet eşitliği politikası kavramlarının doğru bir şekilde anlaşılması için konuyla ilgili tanımlar, açıklamalar, araştırma ve yorumlar aktarılmaktadır.

Cinsiyet: Biyolojik ve Evrensel Bir Olgu

İnsan erkek ve kadın olmak üzere iki cinsiyetten birine ait olarak dünyaya gelir.²⁴ Hemşirenin “Müjde, bir kızınız/oğlunuz oldu” cümlesinde ifade ettiği “kız/oğlan” ifadesi çocuğun cinsiyetini ifade etmektedir. Yeni doğan bir bebeğe ilişkin ilk aldığımız bilgi çocuğun cinsiyetine ilişkin bilgidir. Bebeği olacak bir kişiye de bebeğin adından önce cinsiyetini sormamız da bu yüzdendir; cinsiyet isimden önce gelir. Bu sebeple olsa gerek, cinsiyetsiz bir bebek *düşünemeyiz*.

Cinsiyet bilim adamlarına göre biyolojik ve evrensel bir olgudur. Erkekten gelen 23 çift kromozomun yirmi üçüncüsü cinsiyet kromozomu olarak bilinir. Erkekten gelen ikiye ayrılan eşey hücreleri X ve Y kromozomları içeren iki farklı sperm meydana getirmektedir. Kadında yumurtlama esnasında ikiye ayrılan eşey hücrelerin ikisi de X-X kromozomları taşımaktadır. Dolayısıyla bebeğin cinsiyetini erkekten gelen sperm hücresi belirlemektedir. Eğer X kromozomu taşıyan sperm hücresi yumurtayla birleşirse bebek kız (X-X), eğer Y kromozomu taşıyan sperm hücresi yumurtayla birleşirse bebek erkek olmaktadır. Kromozomal/kalıtımsal cinsiyet de denilen bu genetik yapı aynı zamanda erkek ve kadın cinsiyet özelliklerini de yönetmektedir.

XY (erkek) olarak döllenmiş bir yumurtada Y kromozomu erkek testislerinin gelişmesiyle ilgili talimatları taşımaktadır. Anne karnındaki bebeğin erkek mi yoksa kadın mı olacağı döllenmeyle birlikte belirlenmiş olmasına rağmen, beşinci haftaya kadar embriyoda kadın ya da erkek yönünde bir farklılaşma gözlenmemektedir. Ancak beşinci haftadan sonra (eğer bebeğin cinsiyeti erkek ise) testisler büyümeye ve küçük miktarlarda erkeklik hormonları salgılanmaya başlar. Bu hormonlardan biri olan testosteron hem cinsel organın gelişimini tetikler hem de ilginç bir biçimde beyindeki bir bölgeyi ergenlikte düzenli şekilde sperm üretecek hormonların salgılanmasını için programlar. Çocukluk dönemi boyunca aktif olmayan hipotalamus bölgesi ergenliğe girince hipofiz bezini gerekli hormonları üretmesi için

²⁴ Tıpta hermafroditizm ve cinsel farklılaşma bozuklukları gibi cinsiyet gelişim bozuklukları sık olmamakla birlikte görülmektedir. Bu durumlar bir bozukluk olarak değerlendirilmekte ve çeşitli tedavi yöntemleri uygulanmaktadır.

tetikler. XX (kız) olarak döllenmiş bir yumurtada ise X kromozomu testesteron salgılamayan yumurtalıkların gelişmesiyle ilgili talimatları içerir ve adım adım bir kız bedeni meydana getirecek süreçleri programlar.²⁵

Dolayısıyla cinsiyet bu yönüyle doğuştan gelen, biyolojik ve evrensel bir kategoridir. Cinsiyet, doktorların kendi aralarında tartışarak karar verdikleri, anne-babanın tercih ettiği veya devletin güç kullanarak tespit ettiği, ya da çocuğun büyüdüğü zaman kendisinin karar verdiği bir şey değildir. Diğer bir ifadeyle cinsiyet, *verilmiş* bir özelliktir.

Cinsiyet Roller ve Cinsiyet Şeması: Cinsiyete Uyumlu Davranış

Cinsiyet rolü, anne-babaların, akranların ve toplumun eril (maskülen) ya da dişil (feminen) olarak belirlediği ve bizden beklediği geleneksel ya da kalıplaşmış davranış, tavır ve kişilik özelliklerini tanımlamaktadır.²⁶ Bilişsel psikologlar bireylerin zihninde cinsiyete ait bilgilerin örgütlendiği bir şema olduğunu belirtmekte ve bunu *cinsiyet şeması* olarak isimlendirmektedirler. Diğer bir ifadeyle cinsiyet şemaları erkeklerin ve kadınların nasıl davranması gerektiğiyle ilgili bilgi ve kurallardan oluşur.²⁷

Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Mevcut literatür cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasında bir ayrım yapmaktadır. Buna göre cinsiyet (sex), kadın ve erkek arasındaki doğuştan getirilen biyolojik farklılığı

²⁵ Plotnik, R. (2009), Psikolojiye Giriş, Kaknüs Yayınları, İstanbul

²⁶ Plotnik, age.

²⁷ Dökmen, Y. Z. (2010), Toplumsal Cinsiyet/Sosyal Psikolojik Açıklamalar, Remzi Kitabevi, İstanbul

ifade ederken; toplumsal cinsiyet (gender)²⁸ kadın ve erkeğe toplumun yüklediği anlamı; beklentileri rol ve görev tanımlarını içermektedir.²⁹

KSGM'nin hazırladığı (2008) "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği" çalışmasında cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları arasındaki fark şu şekilde verilmektedir:

"Cinsiyet kişinin kadın ya da erkek olarak gösterdiği, genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklerdir. Toplumsal cinsiyet ise; toplumun verdiği roller, görev ve sorumluluklar, toplumun bireyi nasıl gördüğü, algıladığı ve beklentileri ile ilgili bir kavramdır."

Toplumsal cinsiyet, İstanbul Sözleşmesi'nde şu şekilde tanımlanmaktadır:

"Toplum tarafından kadın ve erkeğe yüklenen ve sosyal olarak kurgulanan roller, davranışlar ve eylemler anlamına gelir"

KSGM'nin toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemeye ilişkin yaptığı bir çalışmada³⁰ toplumsal cinsiyet kavramı şu şekilde tanımlanmaktadır:

"Toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkekler arasındaki ilişkiler ve rol dağılımının biyolojik farklılıklar tarafından değil; siyasi, sosyal ve ekonomik yapılanmalar tarafından belirlendiğini ifade eder. Diğer bir deyişle, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılık dışında onlara atfedilen tüm farklılıkların ve onların yükledikleri tüm rollerin ve ilişkilerin sosyal olarak yapılandırılmış olduğunu ifade eder. Dolayısıyla bu rollerin ve ilişkilerin değiştirilebilir ve eşitlikçi bir biçimde yeniden yapılandırılabilir olmasını öngörür. Toplumsal cinsiyet bakış açısı biyolojik olanla sosyal ve kültürel olan arasındaki farkı anlamak ve dönüştürülebilir olanı (sosyal kültürel yapılanmalar) dönüştürmek için çaba harcamak olarak tanımlanabilir."

Toplumsal cinsiyet teorisyenleri ve aktivistlerine göre bazı kültürler kadının ve erkeğin sosyal rollerini tanımlarken kadına haksızlık yapmaktadırlar. Çünkü iktidar

²⁸ İngilizcede biyolojik cinsiyet için "sex"; toplumsal cinsiyet için "gender" kavramları kullanılmaktadır.

²⁹ Dökmen, Y. Z. (2010), Toplumsal Cinsiyet/Sosyal Psikolojik Açıklamalar, Remzi Kitabevi, İstanbul; Taylor, S.E, Peplau, L.A., Sears, D.O (2007) Sosyal Psikoloji, İmge yayımları, Ankara.

³⁰ Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün Rolü, 2006-Aralık

(http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/kadininstatusu.gov.tr/mce/eski_site/Pdf/butceleme.pdf adresinden erişilebilir)

araçları erkeklerin elindedir ve kadın, erkek egemen tarih içinde hep ikinci sınıf bir insan olarak konumlandırılmıştır. Kadını ezmenin ve onu aşağı bir sınıf olarak konumlandırmanın pek çok yolu vardır. Bunların başında ise kadının tarih boyunca sadece bir “anne” ve “ev hanımı” olarak görülmesi gelmektedir. Erkek egemen iktidar tarafından kurgulanan mekanizmalar hep kadınların aleyhine olacak şekilde yapılandırılmıştır. Aile kurumundan, siyaset kurumuna; ekonomiden akademiye kadar hep erkeklerin lehine, kadınların aleyhine işleyen bir mekanizma söz konusudur.³¹

Toplumsal cinsiyet teorisyenleri, sosyal yaşamda insanın cinsiyet kimliğine³² (sex, doğuştan getirdiği cinsiyeti) dayalı belirlemeler yapmanın cinsiyet ayrımcılığı olduğunu belirtmektedirler. Bu ise bir insan hakları sorunudur. Dolayısıyla bütün devletler/politika yapıcılar ev içi ve ev dışı yaşamda cinsiyetler arası eşitliği sağlamakla yükümlüdürler. Bunu engelleyecek algılamalar, gelenekler, örfi ve dinsel anlayış ve uygulamalar ya kaldırılmalı ya da değiştirilmelidir.

Örneğin geleneksel kadın-erkek rollerine göre kadınlar “anne” ve “ev hanımı” olarak kodlanmakta ve ev işleriyle uğraşan, çocuklarına bakan, eşine yemek hazırlayan, duygusal, sabırlı, koruyucu, fedakâr, zayıf ve dış dünyaya kapalı olarak tasvir edilirken; erkekler dışarıda çalışan, eve ekmek getiren, evin tamir işleriyle uğraşan, akıllı, agresif, güçlü ve yeniliklere/öğrenmeye açık olarak tasvir edilmektedir. Uzmanlar kadın ve erkek rollerinin bu şekilde farklılaştırılmasının toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını doğurduğunu belirtmektedirler. Tablo 4 Batı’daki toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının bir karşılaştırmasını sunmaktadır.

³¹ Bu argümanlar için bkz. Dökmen, age; Taylor ve ark. age, Doğu-Batı Dergisi Toplumsal Cinsiyet Dosyası I-II (sayı 63-64; Ayrıca bkz. Dönmez, N.(2008) Toplumsal Cinsiyet Kalıplarının Yerli Televizyon Dizilerindeki Kadın Karakterlere Yansımaları: Binbir Gece Örneği, yayımlanmamış yüksek lisans tezi; Zeybekoğlu, Ö. (2009) Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu, yayımlanmamış yüksek lisans tezi.

³² Cinsiyet kavramı üzerinde daha ayrıntılı bir açıklama 38 no’lu dipnotta ifade ettiğimiz raporda yer almaktadır.

Tablo 4. Yaygın Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları (Taylor ve ark., 2007)

Kadınsı	Erkeksi
Yumuşaktır	Saldırgandır
Kolay ağlar	Duygusal değildir
Sanat ve edebiyattan zevk alır	Matematiği ve doğa bilimlerini sever
Sert sözcükler kullanmaz	Nesnelidir
İnce düşüncelidir	Hırslıdır
Dindardır	Dünyalıktır
Görünümüyle ilgilidir	Yarışmacıdır
Başkalarının duygularının farkındadır	Mantıklıdır
Güçlü güvenlik ihtiyacı vardır	Kendine güvenir
Konuşkandır	Liderlik eder
Bağımlıdır	Bağımsızdır
Alışkanlıklarında düzenlidir	

Dökmen Türkiye’de kadınlara ve erkeklere yüklenen olumlu özellikleri ele alan bir araştırma sonucunu aktarmaktadır. Altan’ın (1993, akt. Dökmen) yaptığı bu çalışmada ise kadınlardan ve erkeklerden beklenen olumlu özellikler Tablo 5’de verilmektedir:

Tablo 5. Türkiye’de Erkek ve Kadınlardan Beklenen Olumlu Özellikler

Kadın	Erkek
Duygusal	Atılgan, bağımsız
Çekici	Cesur, çevik, kavgacı
Düzenli	Dayanıklı
Etkileyici	Sorsever
Fedakâr	Güçlü
Görgülü, iyi huylu, kibar, terbiyeli	Girişimci
Sabırlı	Hakkını savunabilen
Sevimli, sevecen, tath dili	Hızlı
Saygılı	Hırslı, kendine güvenen
Sadık	Kararlı, mert, mücadeleci, onurlu
İtaatkâr	Otoriter
Üretken	Sert
Yumuşak, zarif	Soğukkanlı

Dönmez (2008) geleneksel ve modern kadın imgelerini karşılaştırdığı tezinde geleneksel kadın rollerini anne, eş, gelin, kayınvalide, ev hanımı olarak betimlerken; modern kadın rollerini aydın anne, arkadaş, iş kadını ve özgür kadın olarak sınıflandırmıştır.

Pek çok toplumsal cinsiyet aktivistine ve kuramcısına göre bu algılar medya (haberler), sanat (filmler), din (kutsal kitaplar), eğitim (ders kitaplar) aracılığıyla pekiştirilmektedir.

Olumlu Cinsiyet Ayrımcılığı

Toplumsal cinsiyet kuramlarının cinsiyet ayrımcılığını ikiye ayırıyor olmaları da üzerinde düşünülmesi gereken ayrı bir konudur. Buna göre iki tür cinsiyet ayrımcılığı vardır, ilki düşmanca cinsiyetçilik (olumsuz cinsiyet ayrımcılığı), diğeri ise korumacı cinsiyetçiliktir (olumlu cinsiyet ayrımcılığı). Olumsuz cinsiyet ayrımcılığı kadınları aşağı bir varlık olarak kodlarken, korumacı cinsiyetçilik ise kadınların “korunması, yüceltilmesi ve sevilmesi” gerektiği üzerinden bir ayrımcılık yapmaktadır. Çünkü bu bakış açısında da, yine kadını desteklenmeye muhtaç bir varlık olarak görme söz konusudur.³³

Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ve Din

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığını ne üretmektedir? Uzmanlar ve aktivistler bunun başlıca nedenleri arasında “din”i göstermektedirler. İlahi dinler ve mitler/efsaneler toplumların geleneklerini, örf ve adetlerini oluşturmalarına kaynaklık etmiştir. Bununla birlikte din, onlara göre, kadını erkekten daha aşağı bir varlık olarak

³³ Dökmen, Z.Y., age

kodlamakta ve kadını ezerek erkek lehinde bir hukuk sistemi oluşturmaktadır.³⁴
Berktaş (2012) bu konuda şunları söylemektedir:

“Diğer yandan, dini yaşayan insanların öznel algılamalarının ötesinde, dinin nesnel yönleri ve işlevleri vardır: Son derece etkili bir meşrulaştırma ve şeyleştirme aracı olması; katı toplumsal cinsiyet ayrımlarının ve kalıplarının oluşturulup pekiştirilmesinde oynadığı rol; kadının bağımlılığı ve aşağı konumunun bütün tek tanrılı dinlerde ortak olan ifade ediliş biçimi ve bu bağımlılığın değişmez kılınması, vb.”

Berktaş aynı kitabında tek tanrılı dinlerin insan yaşamını sınırlandırdığını, insanı kendisine yabancılaştırdığını ve toplumsal cinsiyet kalıpları üreterek, cinsiyet eşitsizliğine yol açtığını iddia etmektedir. Berktaş, İslam Dini'nin kadının bedenini denetlemeye çalıştığını söylemekte, bunun en açık göstergesinin ise “örtünme” olduğunun altını çizmektedir. Toplumsal cinsiyet üzerine yapılan pek çok araştırma ve yazıda dinin ya da dini söylemin kadının ikincil statüsünü desteklediği ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığının yaygın bir kaynağını teşkil ettiğini vurgulamaktadır.³⁵

Dönmez (2008) yaratılış mitlerinin³⁶ günümüzdeki kadın-erkek algısının ve özellikle geleneksel kadın algısının oluşumuna temel oluşturduğunu vurgulayarak, yaratılış efsanelerinde kadının öteki ve “kötü” olarak kodlandığını vurgulamaktadır. Tablo 6 yaratılış mitlerindeki kadın ve erkeğe ait ortak özellikleri göstermektedir.

³⁴ Berktaş, F. (2012), Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın Hıristiyanlıkta ve İslamiyette Kadının Statüsü Üzerine Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım, Metis yay., İstanbul

³⁵ Çelik, Ö. (2008) Ataerkil Sistem Bağlamında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Benimsenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara; Güzel Oruk, S. (2007) Toplumsal Cinsiyetin Oluşumunda Psiko-Sosyal ve Dinsel Faktörlerin Rolü ve Önemi, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir; Arat, N. (1992), Türkiye’de Kadın Olgusu, Say Yayınları, İstanbul.

³⁶ Dönmez, tezinde “mit” kavramını ilahi kitaplarda yer alan yaratılış kıssalarını da kapsayacak şekilde kullanmaktadır. Yazarın kullandığı biçimiyle aktarılmaktadır.

Tablo 6. Yararılış Mitlerinde Kadın ve Erkeğe Ait Ortak Özellikler

Kadın	Erkek
Beden	Akıl
Baştan Çıkarılan (Günah)	Baştan çıkarılan
Sahte	Özgün
Kusurlu	Erdemli
Türetilmiş varlık	Öz varlık
Nesne	Özne
Üremenin aracı	Üremenin kaynağı
Ölüm	Yaşam
Yönetilen	İktidar

Bu perspektifte, din yerleşik ataerkil toplum düzeninin meşru dayanaklarını oluşturarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin de üretici ve meşru dinamiğini oluşturur.

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ: GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Bu araştırmanın ikinci ve üçüncü bölümleri, politik bir argüman olarak “toplumsal cinsiyet eşitliği” projesinin, iddia edildiği gibi kadını ikincil statüsünden kurtaracak ve kadının konumunu güçlendirecek bir proje olup olmadığını çeşitli ülkelerden topladığı kanıtlar yoluyla değerlendirmektedir.

Pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de bu politika uygulanmaktadır. Ancak bu politikanın üzerine oturduğu kavramsal yapı yeteri kadar kritik edilmemektedir. Bu yapılmadığı içindir ki, TCE politikasını uygulayan ülkelerdeki kadının yaşadığı mağduriyetin devam etmesi anlaşılabilir. İkinci bölümün girişinde de ifade edildiği gibi TCE politikalarının sonuçları kadının kendi konumundan memnuniyeti üzerinden değerlendirilmemekte, bir takım sosyal göstergeler üzerinden

değerlendirilmektedir. Örneğin kadın istihdamının artması, ya da eğitilmiş kadın sayısının artması TCE politikalarının iyi uygulandığı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu yaklaşım; “kadın para kazanırsa”, “kadın yönetici olursa”, “kadın siyasete katılırsa”, “kadın erkekle rekabet edecek ekonomik ve sosyal güce sahip olursa” kadının konumunun güçleneceği varsayımına dayanmaktadır. Batı’nın pek çok uygulamasında gördüğümüz gibi öncüller, tanımlar, varsayımlar hiç sorgulanmamakta, bu öncüllerin/tanımların/varsayımların üzerine evrensel politikalar üretilmektedir.

Cinsiyete Dayalı Davranışları Toplumdan mı Öğreniyoruz?

İlk olarak toplumsal cinsiyet kuramcıları kadın ve erkek arasındaki farklılıklara vurgu yapmanın toplumsal cinsiyet ayrımcılığının önemli bir kaynağını oluşturduğunu söylemektedirler. Simone de Beauvoir’ın “kadın doğulmaz, kadın olunur”³⁷ ifadesinde yerini bulan bu anlayış doğuştan gelen özelliklerin etkisini nötrleştirerek, gördüğümüz farklılıkların sebebini topluma yüküyor.

Bu düşünceler felsefi açıdan kulağa anlamlı gelse de acaba gerçek böyle midir? Kadın ve erkek arasındaki farklılıklar sayılamayacak kadar çok araştırmaya konu olmuştur. Arkadaşlık tercihleri, oyun tercihleri, karar verme biçimleri, hastalıklara tepkileri, zekâ ve yetenekleri gibi pek çok değişken üzerinden yapılan araştırmalarda kadın ve erkeklerin farklılıklar gösterdiği bulgulanmıştır. Ancak toplumsal cinsiyet kuramcıları ve aktivistleri bu farklılıkların da “biyolojik” kaynaklı olmadığını, diğer bir ifadeyle doğuştan gelen özelliklere bağlı olmadığını; bu farklılıkların kaynağının da toplum olduğunu söylemişlerdir. Örneğin kadınların “duygusal” olduğuna ilişkin “cinsiyet kalıp yargısı” kadınların kendilerini daha duygusal olarak kodlamalarına neden olmakta, bu da duygusal sorunların (depresyon vb.) kadınlarda daha fazla görülmesine neden olmaktadır.

Örneğin, kadınların matematik becerilerinin erkeklere göre daha zayıf olması da benzer bir şekilde açıklanmaktadır. Kız çocukları bebekliklerinden itibaren kızlar

³⁷ De Beauvoir, S. (1993) İkinci Cins-3 Cilt-, Payel Yayınları, İstanbul

için uygun görülen işler için yetiştirilmektedir. Kızların okuması, başarılı olmasının önemsenmemesi ya da sayısal yetenek gerektiren mesleklere daha az yöneltilmeleri sebebiyle kızların sayısal ve uzamsal zekâları erkeklere oranla farklılık göstermektedir.

Bu açıklamaların doğru olabileceğini hesaba katan bazı uzmanlar, sosyal çevrenin etkisini nötralize edecek bazı araştırmalar yapmışlardır. Uzmanlar doğuştan getirilen bir özellik olarak cinsiyetin tercihlere, kişiliğe, yeteneklere etkisinin olup olmadığını araştırmışlardır. Sonuçlar farklılığın sadece biyolojik farklılıkla sınırlı olmadığını göstermektedir.

Bilim ve Teknik dergisinin Şubat 2013 sayısı, kapağına bu konuyu taşıdı. Dergide, “Acaba cinsiyetler arasındaki davranış farklılıkları çevreden bağımsız mı oluşmaktadır?” sorusu üzerinde durularak bu konuda yapılan araştırmalara yer verilmektedir.

“Uzun bir süredir yeni doğan bebekler arasında cinsiyet açısından davranış farklılıkları olduğu konusunda ipuçları vardı” diyen moleküler genetik uzmanı Bahri Karaçay³⁸ şöyle devam ediyor:

“Ancak davranışların yaşamın ilerleyen dönemlerinde sosyal ve bilişsel faktörler tarafından etkileniyor olması, doğumla gelen farklılıkların gerçek olup olmadığı konusunda belirsizliğe neden oluyordu. Örneğin kız çocukları oyuncak bebeklerle, erkek çocuklar arabalarla oynamayı gerçekten kendileri mi seçiyor, yoksa oyuncak tercihleri anne-babaların seçimi sonucu mu şekilleniyor? Bu soruya cevap bulmak için yola çıkan Texas A&M Üniversitesi’nden Gerianne Alexander ve Melissa Hines çocuklar arasında gözlenen oyuncak tercihi farklarını ne ölçüde doğuştan gelen bir özellik olduğunu belirlemeye çalıştı. Alexander ve Hines oyuncak tercihini etkileyebilecek sosyal ve bilişsel etkenlerden arınmış bir ortam sağlamanın imkansız olduğunu bildikleri için araştırmalarını biyolojik olarak insana en yakın türlerden bir olan maymunlarla yaptı. Daha önce hiç oyuncak görmemiş maymun topluluklarında maymunların oyuncaklara vereceği tepkiler oyuncak tercihinin biyolojik temellerinin olup olmadığı hakkında kesin cevaplar elde edilmesini sağlayacaktı.”

³⁸ Karaçay, B. (2013) Erkek Beyni Kadın Beyni, Bilim ve Teknik Dergisi, Şubat, sayı:543

Araştırmayı ayrıntılarıyla veren Karaçay, maymunlara top, polis arabası (erkeksiz), bebek, tencere (kadınsı), resimli kitap ve içi doldurulmuş bez bir köpek (nötr) verildiğini aktarıyor. Araştırmanın sonucunda veriler, aynen çocuklarda olduğu gibi maymun yavrularında da cinsiyete bağlı tercih yapıldığını gösteriyor. Dişi maymun yavruları zamanlarının büyük bir bölümünü bebek ve tencereyle oynamakla geçirirken, erkek maymun yavruları araba ve topa oynamışlardır. Uzmanlar dişi maymunların bu tercihi “annelik güdüsü”ne bağlamışlardır.

Karaçay, Cambridge Üniversitesi’nde yapılan oldukça ilginç bir başka araştırmanın sonuçları hakkında da bilgi veriyor. Bu çalışmada henüz doğumlarının üzerinden 24 saat geçmemiş 102 bebeğin de cinsiyete bağlı tercih yaptıkları ortaya konuluyor. Karaçay, bu ve benzeri araştırmaların, cinsiyete bağlı farklılıkların sosyal olarak değil biyolojik olarak (doğuştan) getirildiğini gösterdiklerini vurguluyor.

Bee ve Boyd (2009) da çocuk gelişimini inceledikleri kapsamlı kitaplarında cinsiyete bağlı farklılıkların biyolojik temelli olduğunu gösteren araştırma sonuçlarını aktarmaktadırlar. Özellikle görsel-uzaysal becerilerde tutarlı bir şekilde erkek çocuklarının kız çocuklara oranla daha başarılı olduğuna ilişkin bulguları değerlendiren yazarlar bunun erkek ve kız beyinlerinin daha farklı oluşuna bağlamaktadırlar. Bee ve Boyd (2009) erkeklik ve kadınlık davranışlarının doğuştan getirildiğine ilişkin çarpıcı bir örnek sunmaktadır.³⁹

“Doğum öncesi testesterone maruz kalmanın insan davranışları üzerindeki etkilerine yönelik doğal veriler söz konusu. Normal bir gelişim gösteren dişi embriyolar çok küçük oranlarda testesteron üretirler. Öte yandan, genetik kusurlar bazen daha büyük oranlarda testesteron üretilmesine neden olur. Bu kusurlar cinsel organlarda fiziksel kusurlara neden olabilir. Ayrıca bu durumu yaşayan kızların diğer kızlara oranla erkek davranışlarını daha fazla sergiledikleri görülür.

Bölümün başında değindiğimiz bebeklerde cinsiyet değiştirme ameliyatları gibi vakaların sonuçları hormonal etkilerle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu durumdaki erkek çocukların birçoğunda deforme olmuş cinsel organ gelişimine neden olan genetik bir kusur söz konusudur. Bununla birlikte bu kusur, yalnızca testesteronun

³⁹ Bee, H., Boyd, D. (2009), Çocuk Gelişim Psikolojisi, Kaknüs Yayınları, İstanbul.

cinsel organlar üzerindeki etkisini değiştirmektedir. Bu fetüslerin beyinleri doğum öncesi gelişim sırasında normal düzeyde testesterona maruz kalmıştır. Hormonal hipoteze göre bu tür bir genetik kusur taşıyan erkek çocuklarda kız çocuk gibi büyütölseler bile erkek toplumsal cinsiyet kimliği gelişir. Çünkü doğum öncesinde beyinleri erkek fetüslere özgü oranda testesterona maruz kalmıştır. Bunun sonucunda da diğer erkek çocuklar gibi erkek çocuklara özgü şeylere yönelme eğilimi ile dünyaya gelirler ve gelişmekte olan benlik kavramlarına içten içe bu tip şeyleri dâhil ederler. Bu yaklaşıma göre kız olduklarına inandırarak büyötmekle bu çocukların benlik kavramlarına kadınlık duygusunun aşılacağı beklentisi makul değildir.”

Bu bağlamda yapılan araştırmaların, hormonların normal cinsiyet rolü gelişimi açısından eskiden zannedildiğinden daha fazla önemli rol oynadığını belirten Bee ve Boyd'un kitabından yukarıda aktardığımız iki paragraf, toplumsal cinsiyet kuramcılarının sık sık atıf yaptıkları “kadın doğulmaz kadın olunur” mottosunu oldukça tartışmalı hale getirmektedir.

Bir bebeğın 2 yaşına geldiğinde hangi cinsiyetten olduğunu bilebildiğini aktaran Plotnik (2009) de araştırmalarında erkek ve kadın beyinlerinin farklı olduğuna vurgu yapıyor. “Araştırmacılar (kadın beyninin) duygusal durumları işlemek, kodlamak ve hatırlamak için erkek beynine göre daha etkili bir şekilde düzenlendiği sonucuna varıyor” diyen Plotnik, kadınların neden duygusal olaylara daha fazla odaklandıklarını ve neden erkeklere göre daha fazla klinik depresyon yaşadığının da “beyinlerin farklılığıyla” açıklanabileceğini aktarıyor.

Kişilik, sosyal tercihlerimiz, yeteneklerimiz gibi önemli değişkenler üzerinde yapılan pek çok araştırma cinsiyetin önemli bir yordayıcı değişken olduğunu göstermektedir. Elbette ki toplumun, eğitimin, ailenin kültürün ve çevrenin davranışlarımız ve kişiliğimiz (erkeklik ve kadınlık davranışlarımız) üzerindeki etkisi açıktır. Ancak erkekliği ve kadınlığı toplum, çevre, tarih belirler demek ispat edilmesi gereken bir hipotezdir. Kaldı ki, bugüne kadar yapılan pek çok araştırma bu yargının tersi sonuçlar vermektedir. Buna rağmen⁴⁰ kadın davranışlarını erkeğe benzetme, erkek

⁴⁰ Bilimin bir enstruman olduğu, politik ve iktisadi amaçlarla uyuşmayan bulguların görmezden gelinebileceğiyle bu konuda da karşılaşıyoruz.

davranışlarını ise kadına benzetme çabaları oldukça düşündürücüdür. Aşağıdaki paragraf Milli Eğitim Dergisi'nden alınmıştır:⁴¹

“Geleneksel toplumlarda, kökü tarihin derinliklerine uzanan keskin bir rol bölümü vardır. Kadın ve erkek rolleri birbirinden tamamen ayrıdır. Erkeğin kadın işleri yapması nasıl mizah konusu olmuşsa, erkekçe davranışlar gösteren kadınlar da ayıplanmıştır. Ama çağdaş hayat şartları, aile ve meslek hayatında kadın-erkek ayrımını kaldırmış, her iki cins de aynı işlerde yan yana çalışmaya başlamışlardır. Ev işlerinde de aynı ortaklık sürmekte, gerektiğinde erkekler çocuğa bakıp bulaşık yıkamakta, kadınlar arabalarına binip pazara gitmektedirler. Bazı toplumlar, çocukları da bu rol ayrımına doğuştan itibaren hazırlamaya başlarlar. Elbise ve ayakkabıların renk ve şekillerinden oyuncaklara kadar her iki cins de ayrı muamele yaparlar. Kız çocukları sürekli kadın rolü oynar, oğlanlar da erkek. Hatta bir zaman sonra oyun grupları bile ayrılır. Bu ayrım çağdaş toplumlarda ister istemez ortadan kalkacaktır. Çocuklar büyüklerin davranışlarını taklit edeceklerdir. Babası küçük bebeğe bakan oğlan niçin saçlı bebeklerle oynamasın? Kız çocuğu niçin annesi gibi taksilere özenmesin? Kendilerinin yaşadıkları gerçeğe rağmen, bazı aileler çocuklarını hâlâ kız-erkek rolleri oynamaya zorlarsa, çatışma çıkar.”

Bu açıklamalar, sosyo-kültürel bir tespit ve yorum olarak ele alınabilir, ancak bilimsel bir temele dayanmadığı gibi tartışmaya açık pek çok yönü de bulunmaktadır. Peki o zaman toplumsal cinsiyet eşitliğinin öne sürdüğü argümanlar niçin bu kadar ısrarla savunulmakta, niçin bu kadar geniş bir uygulama alanı bulmakta ve uluslar arası bir politika haline gelebilmektedir?

Toplumsal cinsiyet eşitliği argümanının veri, bulgu ve bilimsel sonuçlardan üretilmediğini daha çok eko-politik ve ideolojik bir argüman olduğunu söylemek mümkündür. Kadınların sosyal rollerine ilişkin tartışmaları içinde bulunduğumuz çağın iktisadi ve politik düzeninden bağımsız değerlendirmek doğru sonuçlara ulaşmayı engelleyecektir.

Şurası açıktır ki, kapitalist ekonominin ve neo-liberal politikaların uygulandığı günümüz dünyasında toplumun yarısını oluşturan kadının üretim ve tüketim nesnesi olarak yeniden konumlandırılması gerekiyordu. 19. yüzyılın ikinci yarısından

⁴¹ Ergün, M. (1980) Oyun ve Oyuncak Üzerine, Milli Eğitim. I/1,1980. s.102-119.

itibaren yükselmeye başlayan kadın hareketleri amaçlarını pek çok haklı gerekçeyle temellendirdiler. Kadının ezildiği, sömürüldüğü ve ikinci sınıf insan muamelesine tabi tutulduğu doğrudur. Ama bu sonuçlar ne kadının doğuştan getirmiş olduğu kadınsı özelliklerinden, ne de erkeklerin biyolojik üstünlüklerinden kaynaklanıyordu. Kadının uğradığı mağduriyet, verili sosyal-siyasal-ekonomik düzenin bir sonucuydu. Kadın hareketleri “erkek egemen” ya da “ataerkil” ifadeleriyle vurgulamaya çalıştıkları “sorun erkeklerden kaynaklanıyor” yargısında yanılıyorlardı. Gerçekte erkek egemen yerine “haz egemen” ya da “kar egemen” düzenden bahsedilebilmiş olsaydı sorunun kaynakları daha iyi görülebilecekti.

Ancak “toplumsal cinsiyet eşitliği” kavramının içini açtığımızda kadınların erkeklerle benzemeye çalıştıkları bir hak mücadelesiyle karşılaşırız. Kadın hareketi, sorunu üreten sistemin bütün parametrelerini yerli yerinde bırakarak, sadece erkeklerle benzeyerek sorunlarını çözebileceklerini, konularını güçlendirebileceklerini düşündüler. Bugün Türkiye de dâhil hala toplumsal cinsiyet eşitliği adına uygulanan politika, kadınların erkekler üzerinden tanımlanması ve erkeklerle yarışırılması gibi patolojik bir kurgu üzerinden yürümektedir. Bu sebeptendir ki, kadınların sorun ve mağduriyetleri bundan 100 yıl öncesine göre sadece form değiştirmiş bir şekilde devam etmektedir. 10 yıl önce “kocamızdan çekiyoruz” diye feryat eden kadınlar bugün de “mobbing”den ve “patron”larından şikâyet etmektedirler. “Evlerde ücretsiz köleliğe, ev hanımlığına hayır” sloganlarıyla yürüyen kadınlar, bugün de “eşit işe eşit ücret” sloganıyla, “patronlar bizi sömürüyor” sloganlarıyla yürümeye devam ediyor.

Gerçekte sadece kadın değil, erkek de acı çekmektedir. Çünkü toplumsal cinsiyet eşitliği politikası sadece kadının doğasını değiştirmiyor, erkeğin de doğasından feragat etmesini gerekli kılıyor.⁴² Ders kitapları üzerine yapılan bir çalışmada toplumsal cinsiyete duyarlı olarak hazırlanmış ders kitapları inceleniyor. Ders kitaplarında, kadınlar futbol hakemi rolünde gösterilirken, ütü yapan, çamaşır yıkayan baba rolü resmedilmektedir.⁴³ Aynı çalışmada, kadınların kabul görmüş

⁴² Bkz. Meryem Şahin’in “Erkeklik Rollerinin Değişmesi” başlıklı yazısı: <http://www.aileakademisi.org/yazi/erkeklik-rollerinin-degis-mesi-u-zerine>

⁴³ Çayır, K., Alan, A. (2012) Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet: İyileşmeler, Problemler, Öneriler, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi

erkek rollerini, erkeklerin de kabul görmüş kadın rollerini yapmaları, toplumsal cinsiyet eşitliği adına olumlu gelişmeler olarak aktarılıyor.⁴⁴

Sonuç olarak, yukarıda aktardığımız araştırma sonuçları ve bazı cinsiyete dayalı davranış farklılıklarının evrensel ve kültürden bağımsız olması, cinsiyete dayalı davranışları toplumdan öğrendiğimiz argümanını oldukça tartışmalı hale getirmektedir.

Farklılıkların Ayrımcılık Doğurduğu Miti

Sıklıkla vurgulandığı gibi kadınların ve erkeklerin doğalarının farklı algılanması ve bu algının üzerine kurulan erkek egemen düzen toplumsal cinsiyet eşitliği fikrine kaynaklık etmiştir. “Erkek egemen” “ataerkil” düzene karşı çıkan toplumsal cinsiyet eşitliğine dayanan söylemler, kadın ve erkeğin “cinsiyet”lerinin dışında herhangi bir farklılıklarının olmadığı düşüncesini işlemeye çalıştılar. Farklılıklara işaret eden çalışmalara, bulgulara ve düşüncelere cinsiyet ayrımcılığına hizmet ediyor gerekçesiyle mesafeli yaklaştılar.

Gerçekte kadın ve erkek olmanın kendisi başlı başına önemli bir farklılıktır. Ancak bu farklılıkların kadınların aleyhine bir ayrımcılığa dönüştürülmesi de mümkündür, kadın ve erkeğin lehine olabilecek şekilde bütünleştirilmesi de. Ayrımcılığın kaynağını kadın ve erkek doğasının farklılığında arama yanlışı, bu farklılıkları yok sayma ya da görmezden gelme yanlışına yol açmıştır. Hâlbuki ayrımcılığın kaynağı kadın ve erkeğin cinsiyetinden kaynaklanan farklılıklar değil, bu farklılıkları istismar eden, kendi menfaatleri doğrultusunda yorumlayan dünya görüşü, hukuk sistemleri ve tahrif olmuş dinlerdir. İnsanoğlu, eşitlemek adına kadın ve erkeğin doğasına müdahale edip değiştirmedikçe bu farklılık devam da edecektir. Ancak hırsla hareket eden ve kapitalist ekonomik sistemin ve neoliberal politikaların “kadın” üzerine

Başbakan Erdoğan’ın 2006 yılında yayınladığı genelge Ders kitaplarının toplumsal cinsiyete duyarlı olarak düzenlenmesini istemektedir.

⁴⁴ Kadınların yeri geldiğinde “erkek işi”, erkeklerin yeri geldiğinde “kadın işi” yapması bir sorun değildir. Ancak bunun üzerinden onların doğaları arasında bir fark bulunmadığını açıklamaya çalışmak bir sorundur.

yaptığı hesapları göremeyen kadın hareketleri, kadını yeni acılar yaşayacakları maceralara sürüklemektedirler.

Rekabet ve husumete dayalı bu anlayış, Batı'nın kendi sosyo-psikolojik koşulları içinde anlamlı olabilir. Bireyciliğin, rekabetin, başarının, kârın, gücün, makam ve mevkinin asıl değerler olarak kabul edildiği bir dünya görüşünde kadınların “erkeklerle benzeme” çabası aynı zamanda kendini ezdirmeme çabası olarak görülebilir. Ama kadın ve erkeğin yaradılışındaki farklılıkları yok sayarak, bu farklılıklar yok olmayacaktır. Toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları kadını yanlış yönde motive etmekte ve kendi doğasına ters bir rekabetin içine sürüklemektedir. Kadın yine acı çekmekte, yine kendisine yüklenen rolü oynamanın verdiği bedeli ödemektedir. Feminist Economics'te yayınlanan bir makale, ABD'de yüksek eğitilmiş kadınların eve dönmeye başladığını ve kariyeri değil, tam zamanlı anneliği tercih ettiklerini söylüyor ve bunun nedenlerini anlamaya, analiz etmeye çalışarak bu durumu “anne etkisi” kavramıyla açıklıyor.⁴⁵ Türkiye'de yapılan bir araştırma da kadınların gerçekte bebekleriyle birlikte olmak istediklerini ama “çalışmak zorunda” olduklarını ifade ettiklerini ortaya koyuyor.⁴⁶ İngiltere'de yeni yapılan bir araştırma ise ev hanımlarının çalışan kadınlardan daha mutlu olduğunu ortaya koyuyor.⁴⁷ Bianchi ve arkadaşlarının ödüllü kitapları “Amerikan Aile yaşamının Değişen Ritmi” isimli kitapları ise “iş” ve “aile” yaşamını uzlaştırmanın zorluklarını ele alıyor.⁴⁸

Kimin Toplumsal Cinsiyet Algısını Esas Alacağız?

Toplumsal cinsiyetin tarihsel, kültürel ve öğrenmeye dayalı bir kavram olduğunu ifade eden TCE kuramcıları, bazı kültürlerin, dinlerin ve geleneklerin toplumsal cinsiyet ayrımcılığı üretmeye daha yatkın olduklarını ifade etmektedirler. Türkiye'de faaliyet gösteren aktivistler, TCE savunucuları, İslam Dini'nden, gelenek ve

⁴⁵ Heather Boushey, (2008) , “Opting Out? ” The Effect Of Children On Women's Employment In The United States, Feminist Economics 14(1)

⁴⁶ Sayıl, M. Ve ark. (2009) Çalışan ve İlk Kez Anne Olan Kadınların Bebeklerinin Bakımı ve İşe Geri Dönme Süreci: İleriye Dönük Çoklu Etkiler, Türk Psikoloji Dergisi, 24 (64)

⁴⁷ <http://www.aileakademisi.org/haber/ev-hanimlari-calisan-kadinlardan-daha-mutlu>

⁴⁸ Bianchi, S.M., Robinson, J.P., Milkie, M.A. (2007) Changing Rhythms of American Family Life, Russel Sage Foundation, New York

örflerden kaynaklanan algıların bu ayrımcılığı beslediğini ısrarla vurgulamaktadırlar. Bir an için bunun doğru olduğunu varsayalım.⁴⁹ Türk, Kürt, Laz, Çerkez... halklarının kadın algısının toplumsal cinsiyet eşitsizliği ürettiğini düşünelim. Peki toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan aktivist ve kuramcılar bize hangi kültürün, hangi toplumun toplumsal cinsiyet algısını esas almamızı öneriyor?

Önerilen, liberal Batılı kültürün toplumsal cinsiyet algısıdır. Bu algının doğruluğunu nereden bilebiliriz? Niçin bu kültürün kadın algısı sosyal bir politika olarak bizim ülkemizde uygulanmaktadır?

Örneğin “çağdaş” ya da “modern” kadın algısının sahip olduğu kadın şeması ve kadına yüklediği rol de bir “kalıpyargıyı” ifade etmiyor mu? Toplumsal cinsiyet eşitliği adına kadına ya da erkeğe yüklenen roller de bir “kültürün” ürünü değil midir? Bu kültürü diğer kültürlerden üstün kılan nedir?

Örneğin “kadının çalışması” niçin toplumsal cinsiyet eşitliğinin temel bir göstergesi olarak ele alınmaktadır? Toplumsal cinsiyet eşitliğinin göstergeleri/kriterleri kültürden bağımsız mı oluşmaktadır? Üretimi ve tüketimi gelişmişliğin bir göstergesi olarak gören Batılı kültürün kadın istihdamını toplumsal cinsiyet eşitliğinin bir göstergesi olarak görmesi anlaşılabilir bir durumdur ama bunu başka kültürler için de temel bir gösterge olarak dikte etmesi açıklanması gereken önemli bir noktadır.

15 yaşında kızla evlenen bir erkeği suçlu görüp hapse atan, ama 15 yaşındaki bir kızla karşılıklı rızaya dayalı cinsel ilişki yaşamayı “özgürlük” kapsamında değerlendiren ve buna müdahaleyi suç olarak gören bir kültürün daha doğru bir toplumsal cinsiyet eşitliğini temsil ettiğine kim karar veriyor?

Evi, aileyi ve kocayı kadına şiddetin asıl sorumlusu olarak görüp sığınma evleri açan; panik butonu, call-center ve elektronik kelepçe uygulaması başlatan ama işyerindeki şiddetten dolayı patronu ve ofisi suçlamayan, bunu “eğitimle” çözmeye çalışan bir kültürün uyguladığı çifte standart acaba hangi eşitliği, kimin yararına savunmaktadır?

⁴⁹ Bu argümanın doğru olan bazı yönleri bulunmaktadır. Geleneğin ve örfün içinde bazı yanlış algıların bulunduğunu belirtmek gerekir.

Anne ve babasının kız çocuğuna yaptığı “edep” “haya” namus” gibi uyarıları cinsiyetçilik olarak değerlendirip, kızın özgür iradesine müdahale olarak gören neo-liberal kültürün aynı yaşlardaki mankenlerin atacakları adımların bile menajerleri tarafından belirlenmesine niçin ses çıkarmadıkları açıklanması gereken bir çelişki değil midir?

Başörtüyü toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, kadın bedenini denetleme, erkeğin kadın üzerindeki iktidarı olarak gören bu kültür acaba başörtüsünden dolayı okuldan atılmayı niçin cinsiyet ayrımcılığı olarak değerlendirmemektedir? Kadınların çalışması konusunda bu kadar istekli olan toplumsal cinsiyet eşitliği savunucuları kamuda başörtülü çalışmanın yasak olmasını niçin “cinsiyet kalıpyargısı” olarak açıklamamaktadırlar?

Ders kitaplarındaki bütün anne-kadın temsillerinin başı açık, batılı tarzdaki giyimleri acaba bir cinsiyet şemasına, toplumsal cinsiyet kalıpyargısına işaret etmiyor mu?

Sonuç olarak “toplumsal cinsiyet eşitliği” kavramı içinde taşıdığı öncüller ve varsayımlar kritik edilmeden ezberci bir yaklaşımla “kadınların kurtuluşu” gibi sunulmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin en iyi uygulandığı 4 ülke üzerinde yaptığımız araştırmanın sonuçları ise bu yargıyı doğrulamamaktadır. İkinci bölüm bu bulguları vermekte ve analiz etmektedir.

BÖLÜM II

BULGULAR VE ANALİZ: İZLANDA, FİNLANDİYA, NORVEÇ VE İSVEÇ'TE KADIN VE AİLE

Dünya Ekonomik Forumu tarafından 2006 yılından beri Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Göstergeleri yayınlanmakta ve bu raporlara göre cinsiyete dayalı eşitsizliklerin boyutu ortaya koyulup, bu konudaki gelişmelerin izlenmesi amaçlanmaktadır. Raporlarda ülkelerin durumu bölgesel ve zamana dayalı kıyaslamalar ile ortaya koyulmaktadır. Her yıl yayınlanan “Dünya Cinsiyet Ayrımı” raporunda 2012 yılında 135 ülke değerlendirilmeye alındı. Harvard Üniversitesi’nden Ricardo Hausman, California Üniversitesi’nden Laura D. Tyson ve Dünya Ekonomik Forumu’ndan Saadia Zahidi’nin oluşturduğu rapor, belirlenen dört kritere göre ülkelerde cinsiyet eşitliğini ortaya koymaktadır.

Raporda belirtilen kriterlerden ilki “*ekonomik katılım ve fırsatlar*” alanındadır. Bu alan kadının iş gücüne katılım oranı, kadın ve erkeklerin gelirlerinin karşılaştırılması ve kadın-erkek çalışan oranları temel alınarak hesaplanmaktadır. Bir diğer kriter ise “*eğitim durumu*”. Eğitim alanında eşitlik, kadın ve erkeklerin eğitim düzeyi ve okuryazarlık oranlarının kıyaslanmasıyla hesaplanmaktadır. Üçüncü alan; “*sağlık*”. Sağlık alanındaki eşitlik kadın sağlığı ve erkek sağlığı değerlerinin birbirine oranı ve doğumda cinsiyet oranı temel alınarak hesaplanmaktadır. Dördüncü alan ise “*siyasette güçlenme*”. Siyasi alandaki eşitlik parlamentodaki koltuk sayısı, bakan sayısı ve iktidarda kalma süresine göre hesaplanmaktadır.

2012 yılı verileri baz alınarak bu ölçütlere göre değerlendirilen 135 ülke içerisinde toplumsal cinsiyet ayrımcılığının en az yaşandığı ülkenin İzlanda olduğu görülmüştür. Rapora göre İzlanda’yı sırasıyla Finlandiya, Norveç ve İsveç izlemekte⁵⁰ Elinizdeki araştırmada ise toplumsal cinsiyet eşitliği uygulamalarında öncü olan bu ülkelerin Dünya Ekonomik Forumu’nun raporuna yansımayan bazı

⁵⁰ Hausman, R., Tyson, L. D., Zahidi, S. (2012). The Global Gender Gap Report. World Economic Forum, Switzerland.

yönleri aktarılacaktır. Aşağıdaki bölümlerde İzlanda, Finlandiya, Norveç ve İsveç'te evlenme-boşanma oranları, ülkelerin aile yapısı hakkında bilgiler ve istatistikler, kadına yönelik şiddet, intihar oranları ve alkol-madde kullanımına dair veriler yer almaktadır. İlgili veriler aktarılırken devletlerin resmi internet siteleri, resmi istatistik merkezleri, ilgili bakanlıklar ve sivil toplum kuruluşları tarafından oluşturulan raporlar, Avrupa Birliği İstatistik Kurumu verileri, BM verileri, Dünya Sağlık Örgütü verileri, konuyla ilgili yerli ve yabancı makaleler-tezler, gazete haberleri, vb. kaynaklardan faydalanılmıştır.

İZLANDA

İzlanda, Atlas Okyanusu'nun kuzeyinde, Grönland'ın güneydoğusu ile Norveç ve Britanya Adaları'nın arasında yer alan bir ada ve Avrupa ülkesidir. Ülkenin toplam yüzölçümü 103,440 km² ve nüfusu 320,000'dir. Başkenti Reykjavik'tir.

İzlanda'da Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları

İzlanda'da toplumsal cinsiyet eşitliği 30 yıldan fazla bir süredir özel düzenlemeler yoluyla teşvik edilmektedir. 1976'da ilk cinsiyet eşitliği yasası ve cinsiyet eşitliği konseyi oluşturulmuştur. Mevcut olan 10/2008 no'lu yasa, kadın ve erkeğe eşit haklar yasasıdır. Yasanın amacı kadın ve erkek için eşit fırsat ve statüler oluşturmak ve sürdürmek, bunu toplumun tüm alanlarında teşvik etmektir. Yasada tüm bireylerin cinsiyet ayrımı olmaksızın becerilerini geliştirebilmek için eşit fırsatlara sahip olacağı belirtilmektedir.

Sosyal İşler Bakanlığı, cinsiyet eşitliği mevzuatının uygulanmasından sorumludur. Toplumsal cinsiyet eşitliği sistemi üç ayrı yapıya ayrılmıştır; toplumsal cinsiyet eşitliği merkezi, eşit statü konseyi, şikâyetler komitesi. Toplumsal cinsiyet eşitliği merkezi; yetkililere, şirketlere ve bireylere cinsiyet eşitliği alanında danışmanlık ve eğitim sağlamaktadır. Ayrıca kadın ve erkekler arasında mevcut durum ve fırsatları geliştirmek için özel eylemler de önermektedir. Son olarak, eşit değerde iş için eşit olmayan ücretlerin kaldırılması için çalışmakta ve işgücü piyasasındaki diğer cinsiyet kalıplarına karşı ayrımcılıkla mücadele etmektedir.

İzlanda'da 1980 yılında dünyada demokratik yollarla ilk kadın devlet başkanı seçilmiştir. Yine 1980'lerde feminist gruplar şiddet hakkında halkın farkındalığını artıran çalışmalar yapmışlardır. 1982'de Reykjavik'te ilk kadın sığınma evi ve 1990'da cinsel şiddet mağdurları için bir merkez açılmıştır. 1995 yılında kadın ve erkeğe anayasada eşit haklar getirilmiştir. İzlanda babalara ebeveynlik izni konusunda da öncü ülkelerdendir. 1997'de babalar iki hafta ücretli ebeveynlik izni

almış, 2003 yılında bu süre 3 aya çıkmıştır. Babaların %90'ı ebeveynlik iznini kullanmaktadır. 2009 yılında İzlanda'nın ilk kadın başbakanı seçilmiş ve aynı yıl kadın ve erkeğin eşit sayıda olduğu ilk hükümet kurulmuştur.⁵¹

1. Evlenme ve Boşanma Oranları

Avrupa Birliği İstatistik Kurumu (Eurostat) verilerine göre İzlanda'da boşanma oranları 1960 yılında binde 0.7 iken, bu rakam 2000 yılında 1.9'a ulaşmış, 2010 yılında 1.8 ve 2011 yılında binde 1.6 olarak belirlenmiştir. İstatistiklere bakıldığında 1960'tan günümüze boşanma oranlarında %100'ün üzerinde bir artış olduğu görülmektedir. Çoğu ülkede boşanma oranları son yıllarda artmakla birlikte, İzlanda'nın boşanma oranları yüksek olan ülkelere göre düşüktür. Evlenme oranlarına bakıldığında ise İzlanda'da yine 1970'ten günümüze dramatik bir düşüş olduğu görülmektedir. 1970'te binde 7.8 olan evlenme oranı, 2000'de 6.3, 2009 ve 2011'de 4.6 olarak kaydedilmiştir.⁵²

İzlanda resmi istatistik kurumu "Statistics Iceland" dan edinilen bilgilere göre de 2011 yılında İzlanda'da 1458 (1000'de 4.6) kişi evlenmiş ve 516 kişi boşanmıştır. 2011 yılındaki evlenme ve boşanma oranları kıyaslandığında %35'lik bir boşanma oranı olduğu görülmektedir. Verilere bakıldığında bir yandan evlenme oranları azalmakta, diğer yandan boşanma oranları büyük bir hızla artmaktadır. Tablo 7'de Eurostat verileri baz alınarak, belirtilen yıllarda İzlanda'daki evlenme ve boşanma oranlarına dair veriler aktarılmıştır.

Tablo 7: İzlanda'da Yıllara Göre Evlenme ve Boşanma Oranlarının Bindelik Dilimleri

<i>Bindelik oran</i>	1960	1970	2000	2009	2010	2011
Boşanma	0.7	1.2	1.9	1.7	1.8	1.6
Evlenme	7.5	7.8	6.3	4.6	4.9	4.6

⁵¹ Centre for Gender Equality in Iceland. (2012). Gender Equality in Iceland-Information on Gender Equality Issues in Iceland. Retrieved from <http://www.velferdarraduneyti.is/media/rit-og-skyrslur2012/Gender-Equality-in-Iceland.pdf>

⁵² Eurostat. Retrieved from: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics

İzlanda ve Türkiye karşılaştırıldığında evlenme oranlarının azalması ve boşanma oranlarının artması noktasında benzerlik; fakat artış ve azalış oranları arasında ciddi farklılık olduğu göze çarpmaktadır. Türkiye'deki boşanma oranlarına bakıldığında 2009, 2010 yıllarında boşanma oranlarının binde 1.6 olduğu belirtilmektedir. Boşanma oranı 2011'de İzlanda ve Türkiye için yine binde 1.6 olarak belirtilmektedir. Fakat Türkiye ve İzlanda'daki evlenme oranları karşılaştırıldığında arada büyük farklar olduğu görülecektir. Türkiye'de evlenme oranı 1980'de binde 8.2, 2010 ve 2011 yıllarında binde 8 olarak kaydedilmiştir. İzlanda da ise 2011 yılındaki evlenme oranı binde 4.6'dır. Evlenme ve boşanma oranlarını birlikte ele alarak bir kıyas yapıldığında İzlanda ve Türkiye arasında boşanma oranları noktasında benzerlik, evlenme oranlarında ise önemli farklar olduğu görülmektedir.

2. Aile Yapısı

İzlanda Cinsiyet Eşitliği Merkezi (Centre for Equality), Resmi İstatistik Kurumu (Statistics Iceland) ve Refah Bakanlığı (Ministry of Welfare) tarafından hazırlanan "İzlanda'da Kadın ve Erkek 2012" raporundan edinilen bilgilere göre 2012 yılında İzlanda'da aile yapısı aşağıdaki gibidir.

İzlanda'da çocuksuz yaşayan evli çiftlerin oranı % 37.4'tür. Çocuklarıyla yaşayan evli çiftler ise % 29.7'dir. Sadece anneleriyle yaşayan çocuklar % 14.8, sadece babalarıyla yaşayan çocuklar ise % 1.4'tür. Anlaşmalı bir şekilde evlilik dışı çocuklarıyla birlikte yaşayanlar %12.6 ve çocuksuz birliktelik yaşayanlar ise %4.2'dir.

Bu verilere bakıldığında anne-baba ve çocuklardan oluşan aile yapısının İzlanda'da %29.7'de kaldığı, evli olarak aile hayatını yaşayanların ise toplamda %67.1 olduğu, toplumun %32.9'unun ise boşanmış veya hiç evlenmemiş olduğu görülmektedir.

İzlanda'nın aile yapısına bakıldığında en önemli oranın evlilik dışı doğumda olduğu görülmektedir. Eurostat verilerine göre 1960'ta %25.3 olan evlilik dışı doğum oranı hızla artan bir grafik izleyerek 1990'da %55.2'ye ulaşmış, 2009 yılında %64.4'e ve

2011 yılında %65'e varmıştır.⁵³ Bu istatistiğin söylediğine göre 2011 yılında İzlanda'da doğan çocukların yarısından fazlası (%65'i) bekar anne-babalar tarafından dünyaya getirilmektedir. Bu verilere ilişkin bilgiler Tablo 8'da görülmektedir.

Tablo 8: İzlanda'da Evlilik Dışı Yapılan Doğum Oranlarının Yüzdeler Dilimleri

%	1960	1970	1980	1990	2000	2009	2010	2011
Evlilik dışı doğum	25.3	29.9	39.7	55.2	65.2	64.4	64.3	65.0

İzlanda toplumu LGBT kişilere karşı toleranslıdır. 27 Haziran 2010'dan itibaren İzlanda'da eşcinsel evlilik yasal hale gelmiştir. Ülkenin başbakanlarından Jóhanna Sigurðardóttir da eşcinsel kimliğiyle açık olan, dünyanın seçilmiş ilk devlet başkanıdır.⁵⁴

3. Kadına Yönelik Şiddet

İzlanda Cinsiyet Eşitliği Merkezi (Centre for Gender Equality), İzlanda Resmi İstatistik Kurumu (Statistics Iceland) ve İzlanda Refah Bakanlığı (Ministry of Welfare) tarafından hazırlanan raporda yer alan bir araştırmanın sonuçları aşağıya aktarılmıştır.

2008 yılında yaşları 18 ile 80 arasında değişen 3000 kadın üzerinde, telefon anketi yöntemi ile kadınların erkek tarafından şiddet uğrama oranlarını belirlemek amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Bu araştırmaya göre katılımcıların %42'si herhangi bir erkekten şiddet deneyimlemiş, %22 ise yakın partnerinden gelen bir şiddete maruz kalmıştır. Şiddetin türüne bakıldığında ise katılımcıların %30 herhangi bir erkekten gelen fiziksel şiddete, %20'si ise yakın partnerinden gelen fiziksel şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Aynı katılımcıların %24'ü cinsel şiddet deneyimlemiş ve %6'sı partnerinden gelen cinsel şiddete maruz kalmıştır. Araştırmanın yapıldığı tarih

⁵³Eurostat. Retrieved from:

[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Live_births_outside_marriage_1960-2011_\(%25_share_of_total_live_births\).png&filetimestamp=20130130111239](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Live_births_outside_marriage_1960-2011_(%25_share_of_total_live_births).png&filetimestamp=20130130111239)

⁵⁴<http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0zlanda>

itibariyle son 12 ay boyunca (2007-2008) ise araştırmaya katılanların %4'ü herhangi bir erkek tarafından, %1-2'si ise yakın partneri tarafından şiddet görmüştür.⁵⁵

2008 yılı tecavüz verilerine bakıldığında ise yine üzücü bir tablo ortaya çıkmaktadır. İzlanda'da kadınların 1000'de 0.286'sı tecavüze uğramaktadır. Bu veriye göre tecavüz oranları verilen 50 ülkenin içerisinde İzlanda 4. sırada yer almaktadır.⁵⁶

4. İntihar Oranları

Avrupa Birliği İstatistik Kurumu (Eurostat) verilerine göre⁵⁷ İzlanda'da intihar oranları aşağıdaki Tablo 9'daki gibidir.

Tablo 9: İzlanda'da İntihar Oranları

100,000'de	2007	2008	2009
İntihar	11.5	12.2	11.5

Tablo incelendiğinde intiharin ölüm nedenleri içerisinde ciddi bir yer tuttuğu görülmektedir.

5. Alkol ve Madde Kullanımı

Avrupalı gençlerde alkol ve madde kullanımını araştıran “European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD)” adlı çalışma 37 ülkede 15-16 yaşlarındaki gençler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Buna göre İzlanda'daki gençlerin %10'u son 1 ay içerisinde sigara, % 17'si alkol kullanmış, %13'ü ise kısa bir anda aşırı içki tüketmiştir (binge drinking-bir seferde 5+ içki içme). %10'u ise yaşamının herhangi bir döneminde esrar kullanmıştır.⁵⁸

⁵⁵ Centre for Children and Family Research (ICE-CCFR) for the Ministry of Social Affairs and Social Security. Survey on violence against women. Experience of women aged 18-80 years in Iceland.

⁵⁶ Rapes (per capita) by country (2011). European Institute for Crime Prevention and Control International Statistics on Crime and Justice. Retrieved from http://www.NationMaster.com/graph/crime_rap_percap-crime-rapes-per-capita

⁵⁷ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tps00122&language=en>

⁵⁸ Hibell, B., and at all (2012). *The 2011 ESPAD Report - Substance Use Among Students in 36 European Countries*. Stockholm

İzlanda Sağlık Bakanı 2010 yılında “İskandinav Alkol ve Uyuşturucu Araştırmaları Derneği”nin açılışında yaptığı konuşmasında, İzlanda’da kişi başına düşen alkol tüketiminin önemli ölçüde arttığını ve son 30 yılda neredeyse iki katına çıktığını ifade etmiştir. Bakanın ifade ettiğine göre 15 ve üzeri yaşlarda kişi başına saf alkol tüketimi 1980’de 4 litre iken, 2007 de 7,5 litreye ulaşmıştır. Alkol ve madde bağımlılığının önlenmesi ulusal sağlık planının ana amaçlarından birisidir ve alkol tüketimini kişi başına 5 litreye düşürmeyi hedeflemektedirler.⁵⁹

⁵⁹ Official Web-site of Iceland Government. Retrieved from:
http://www.velferdarraduneyti.is/hbr/radherra/raedur_og_greinar_AI/nr/32354

FİNLANDİYA

Finlandiya ya da resmî adıyla Finlandiya Cumhuriyeti, Baltık Denizi kıyısında bir Kuzey Avrupa ülkesidir. İskandinavya yarımadasındadır, başkenti Helsinki'dir. Doğusunda Rusya, kuzeyinde Norveç ve batısında İsveç yer alır. Yüz ölçümü 338,432 km², nüfusu 5,434,357'dir.

Finlandiya'da Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları

Kadınlar ile erkeklerin hayatın tüm alanlarında eşit haklara, sorumluluklara ve fırsatlara sahip olması, Finlandiya'da refah devleti modelinin önemli parçalarından birisini teşkil etmektedir. Finlandiya'da eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı, temel olarak başta Finlandiya Anayasası olmak üzere Ayrımcılık Yasağı Yasası, Kadın-Erkek Eşitliği Yasası (Eşitlik Yasası veya Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yasası), Ceza Kanunu gibi birçok temel yasa ile düzenlenmektedir.⁶⁰

Finlandiya'da 1972 yılında danışma birimi statüsünde olan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konseyi kurulmuştur. Finlandiya'nın CEDAW Sözleşmesini onaylamasının ardından, sosyal tarafların (işçi ve işveren birlikleri gibi) da katılımıyla hazırlanan ve 1987 yılında yürürlüğe giren söz konusu Yasa ile toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık yasaklanmaktadır. Finlandiya İskandinav ülkeleri arasında toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin yasal düzenlemeyi yapan en son ülkedir.⁶¹

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi için Eşitlik Ombudu (Ombudsman for Equality), Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Birimi (Gender Equality Unit) ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konseyi (Council of Gender Equality) bağımsız olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Ayrıca, üyeleri hükümet tarafından atanan Eşitlik Kurulu (Equality

⁶⁰ Sarier, B. (2010). Kadın-Erkek Eşitliği Bağlamında Bağımsız Bir Kamu Denetim Kurumu: Ombudsman. Uzmanlık Tezi. TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.

⁶¹ Ombudsman for Equality. (2009 a). *Twenty years of the act on equality between women and men in Finland*. Ombudsman for Equality International database. http://www.tasa-arvo.fi/en/publications/summaries/equality_act_20_years; Akt. Sarier, B. (2010), age.

Board) da Finlandiya'da merkezi hükümet düzeyinde faaliyet gösteren eşitlik mekanizmalarındandır.⁶²

1995 yılında Finlandiya Anayasası'nın temel haklara ilişkin hükümlerinde yapılan değişik sonucunda, eşitlik ilkesine ilişkin tek hüküm olan “Bütün Finlandiya vatandaşları kanun önünde eşittir” maddesi değiştirilerek, herkesin kanun önünde eşit olduğu kabul edilmiş ve kabul edilebilir sebepler dışında; cinsiyet, yaş, etnik köken, dil, din, inanç, düşünce, sağlık, engellilik veya diğer nedenlerden dolayı ayrımcı muamele yasaklanmıştır.⁶³ Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına ilişkin ayrı bir hükme de Anayasa'da yer verilerek, cinsiyetler arasında eşitliğin sosyal aktivitelerde ve iş hayatında, özellikle ücret ve istihdamda sağlanması gerektiği hususu düzenlenmiştir.⁶⁴

1995, 2005 ve en son 2009 yıllarında olmak üzere birçok kez AB Direktiflerine uyum, Avrupa Adalet Divanı kararları ve hükümet programları çerçevesinde yeniden düzenlenen Eşitlik Yasası ile kadın-erkek eşitliğinin geliştirilmesi, toplumsal cinsiyete dayalı her türlü ayrımcılığın önlenmesi, kadınların başta iş yaşamı olmak üzere statülerinin yükseltilmesi ile iş ve aile yaşamının uyumlaştırılması amaçlanmaktadır.⁶⁵ Kanun'a göre, bütün otoriteler faaliyetlerinde kadın-erkek eşitliğini kararlılıkla ve sistematik bir şekilde sağlamakla, kararlarında kadın-erkek eşitliğini geliştirmeyi sağlayacak idari ve çalışma faaliyetlerini birleştirmekle yükümlüdürler. Bu kapsamda, bütün otoriteler toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine ulaşmayı engelleyen koşulları değiştirmek zorundadır. Ayrıca, hizmetlerin sunumunda ve ulaşılabilirliğinde de kadın-erkek eşitliğinin göz önünde

⁶² Ombudsman for Equality. (2009 b). *Authorities of Gender Equality*. Ombudsman for Equality International database. <http://www.tasa-arvo.fi/en/ombudsman/authorities>; Akt. Sarier, B. (2010), age.

⁶³ Nordic Gender Institute. (2008). *Multidimensional Discrimination Policies in the Nordic Countries*. <http://www.nikk.uio.no/filestore/Publikasjoner/Diskriminationsrapport-netudgave.pdf>; Akt. Sarier, B. (2010), age.

⁶⁴ The Constitution of Finland (2007). <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf>

⁶⁵ Ministry of Social Affairs and Health (2005). *Gender Equality Planning at Workplaces Why, what, how?* Ombudsman for Equality International database.

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-6806.pdf. Akt. Sarier, B. (2010), age.

bulundurulması gerekmektedir.⁶⁶ Finlandiya'nın AB üyesi olmasının ardından, 2005 yılında, Kanun'da kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. 2005 yılında yapılan düzenlemelerle Yasa'nın kapsamı genişletilmiştir.⁶⁷ 2005 yılında yapılan bir düzenleme ile en az 30 adet çalışana sahip işyerlerinde, çalışan personel ile işbirliği içerisinde, her yıl toplumsal cinsiyet eşitliği planı hazırlamak ve bu planda yer alan önlemleri uygulamak zorunlu hale getirilmiş ve zorunluluğa uyulmaması yaptırıma bağlanmıştır.⁶⁸ Toplumsal cinsiyet eşitliği planları ile cinsiyet temelli iş ayrımının ortadan kaldırılması, tüm çalışanların mesleki gelişimlerinin ve ayrımcılığa uğramadan ilerlemelerinin sağlanması ve eşit ücret prensibinin hayata geçirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, eğitim kurumlarına da toplumsal cinsiyet eşitliği planları hazırlama yükümlülüğü getirilmiştir.

Finlandiya "hizmet devleti" olarak nitelendirilmektedir, çocuğa bakım sorumluluğu ailelerin üzerinden ve özel sektörden alınıp kamu hizmeti haline getirilmiştir. Çocuk bakımı sosyal politikanın bir parçası olarak görülmektedir.⁶⁹ Hizmet yapısı ve olanaklar her iki cinsin de çalıştığı modeli teşvik etmektedir ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yöneliktir.⁷⁰

1. Evlenme ve Boşanma Oranları

Avrupa Birliği İstatistik Kurumu (Eurostat) verilerine göre Finlandiya'da boşanma oranları 1960 yılında binde 0.8 iken bu oran gitgide artan hızla 1970'de 1.3'e, 1980'de 2.0'a ulaşmıştır. 2009, 2010 ve 2011 yıllarındaki boşanma oranları ise binde 2.5 olarak belirtilmiştir. Avrupa Birliği'ne üye 27 ve aday 8 ülkeye ait olan 2011 yılı

⁶⁶ Ombudsman for Equality. (2009 c). *The Act on Equality between Women and Men*. Ombudsman for Equality International database. <http://www.tasa-arvo.fi/en/publications/act2005>. Akt. Sarier, B. (2010), age.

⁶⁷ Nordic Gender Institute. (2008). *Multidimensional Discrimination Policies in the Nordic Countries..* <http://www.nikk.uio.no/filestore/Publikasjoner/Diskriminationsrapport-netudgave.pdf>. Akt. Sarier, B. (2010), age.

⁶⁸ Ombudsman for Equality. (2009 d). *General information on equality planning*. Ombudsman for Equality International database. http://www.tasa-arvo.fi/en/promoting_equality/workplace/planning. Akt. Sarier, B. (2010), age.

⁶⁹ Oktay-Yılmaz, B. (2009). *Avrupa Birliği'nin Toplumsal Cinsiyet Politikalarının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, SBE.

⁷⁰ Virpi Timonen (2004). "New Risks-Are They Still New for the Nordic Welfare States?", *New Risks, New Welfare: The Transformation of the European Welfare State*, Ed.Peter Taylor Gooby. Oxford: Oxford University Press.

verilerine göre boşanma oranlarında Lihtenştayn Prenslığı, Portekiz ve İsveç ile birlikte 6.lığı paylaşmaktadır. Eurostat verilerine göre Finlandiya'daki evlenme ve boşanma oranlarına dair veriler⁷¹ Tablo 10'da görülmektedir.

Tablo 10: Finlandiya'da Yıllara Göre Evlenme Ve Boşanma Oranlarının Bindelik Dilimleri

<i>Bindelik oran</i>	1960	1980	2000	2009	2010	2011
Boşanma	0.8	2.0	2.7	2.5	2.5	2.5
Evlenme	7.4	6.1	5.1	5.6	5.6	5.3

Finlandiya'daki evlenme oranlarına bakıldığında diğer ülkelere benzer şekilde yıllar geçtikçe evlenme oranlarında düşüş olduğu görülmektedir. 1960 yılında binde 7.4 olan evlenme oranı, 1980'de 6.1'e düşmüş ve 2011 yılında 5.3 olarak tespit edilmiştir. Finlandiya resmi istatistik kurumu "Official Statistics of Finland" dan edinilen verilere göre 2011 yılında ülkede 28.408 kişi evlenmiş ve 13.469 kişi boşanmıştır.⁷² Bu verilere bakılıp evlenme ve boşanma sayıları kıyaslandığında %47.41'lik boşanma oranı olduğu görülmektedir.

2. Aile Yapısı

Finlandiya aile yapısına bakıldığında ortaya çıkan tablo şu şekildedir: Finlandiya resmi istatistik kurumu "Official Statistics of Finland" 2012 yılı verilerine göre toplam aileler içerisinde çocuksuz yaşayan evli çiftlerin oranı %35.7, çocuklu evli çiftler %30.0, çocuksuz birlikte yaşayan çiftler %13.9, çocukları olup birlikte yaşayan çiftler %8.1, çocukları ile yaşayan anneler %10.2 ve çocuklarıyla yaşayan babalar %2'dir. Bunların dışında kayda geçen erkek çiftler %0.1 (829) ve kayıtlı

⁷¹ Eurostat. Retrieved from:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics

⁷² Official Statistic of Finland (2013). Changes in marital status.

http://www.stat.fi/til/ssaaty/2012/ssaaty_2012_2013-04-19_tie_001_en.html

kadın çiftler de %0.1 (1162)'dir.⁷³ Finlandiya'daki aile tipleri Tablo 11'de görülmektedir.

Tablo 11: Finlandiya'da Aile Tipleri

%	Çocuksuz evli çiftler	Çocuklu evli çiftler	Çocuksuz birlikte yaşayan çiftler	Çocuklu birlikte yaşayan çiftler	Anne ve çocuk	Baba ve çocuk	Kayıtlı erkek çiftler	Kayıtlı kadın çiftler
1960	20.1	65.5	-	-	12.5	1.9	-	-
2012	35.7	30.0	13.9	8.1	10.2	2.1	0.1	0.1

Finlandiya aile yapısında en öne çıkan verilerden birisi de evlilik dışı dünyaya gelen çocuk oranlarıdır. 1960 yılında %4.0 olan evlilik dışı doğan çocuk oranı, 1980'de 13.1'e, 2000'de 39.2'ye ve 2010 yılında 41.1'e ulaşmıştır.⁷⁴ Bu bilgiye göre Finlandiya'da doğan çocukların yarıya yakını bekar anne-babalar tarafından dünyaya getirilmektedir. Bu verilere ilişkin bilgiler Tablo 12'de görülmektedir.

Tablo 12: Finlandiya'da Yıllara Göre Evlilik Dışı Doğan Çocuk Oranları

%	1960	1980	1990	2000	2009	2010	2011
Evlilik dışı doğum	4.0	13.1	25.2	39.2	40.9	41.1	40.9

3. Kadına Yönelik Şiddet

Dünya Sağlık Örgütü Sağlık ve Şiddet Raporu'na göre 1998 yılında Finlandiya'da erkek şiddetine maruz kalan 19 kadın hayatını kaybetti. 2013 yılında da Aile ve

⁷³Official Statistics of Finland (OSF): Families [e-publication]. ISSN=1798-3231. 2012, Appendix table 1. Families by type in 1950-2012 . Helsinki: Statistics Finland [referred: 21.7.2013]. Access method: http://www.stat.fi/til/perh/2012/perh_2012_2013-05-24_tau_001_en.html.

⁷⁴ Eurostat. Retrieved from: [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Live_births_outside_marriage_1960-2011_\(%25_share_of_total_live_births\).png&filetimestamp=20130130111239](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Live_births_outside_marriage_1960-2011_(%25_share_of_total_live_births).png&filetimestamp=20130130111239)

Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin'in Finlandiya gezisi sırasında görüşülen Ulusal Sağlık ve Sosyal Yardım Enstitüsü uzmanlarından Helena Ewalds, Finlandiya'da yılda 27 kadının eşi ya da birlikte yaşadığı erkekten gördüğü şiddet nedeniyle hayatını kaybettiğini belirterek, erkeğin kadına neden şiddet uyguladığını araştırdıklarını, ancak kesin sonuca halen ulaşamadıklarını belirtti. 2013 Nisan ayı sonu verilerine göre nüfusu 5.432.305 olan Finlandiya'da kadına karşı şiddetin toplam nüfus içerisinde ciddi bir sorun olduğu görülmektedir. Bakan Fatma Şahin'in verdiği bilgilere göre 75 milyon nüfuslu Türkiye'de şiddet olaylarından yılda 165 kadın hayatını kaybetmiştir. Oransal olarak bakıldığında Finlandiya'da kadına karşı şiddetin Türkiye'de yaşananın çok ilerisinde olduğu görülmektedir.

2005 yılında Finlandiya'da rastgele seçilen 7,213 kadın üzerinde yapılan araştırmaya göre, 15 yaşın üzerindeki kadınlardan hayatlarında en az 1 defa şiddet ve ya şiddet tehdidi görenlerin oranı %43.5'tir. Bu oran 1997 yılında ise %40 olarak belirlenmiş. Son 1 yıl (2005 yılı) içerisinde şiddete maruz kalanlar ise araştırmaya katılan kadınların %11.6'sını oluşturuyor.⁷⁵

2004 yılında 8 ülkeden uzmanların destekleriyle oluşturulan ve Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı tarafından Türkçe'ye tercüme edilen Şiddetten Uzakta (Away from Violence) kılavuzuna göre Finlandiya çalışmasında görüşülen kadınlardan kocaları ya da sevgilileriyle beraber yaşayanların yüzde 22'si eşlerinin fiziksel ya da cinsel istismarına uğramış veya istismar tehdidiyle karşılaşmıştır ve bu kadınlardan yüzde 9'u son on iki ay içinde de eşlerinin şiddetine maruz kalmıştır. Finlandiya İstatistik Merkezi'nin verilerine göre ise 2000 yılında kadınların %16.1'i erkeklerden şiddet görmüştür. 2008 yılı tecavüz verilerine bakıldığında ise yine üzücü bir tablo ortaya çıkmaktadır. Finlandiya'da kadınların 1000'de 0.141'i tecavüze uğramaktadır. Bu veriye göre tecavüz oranları verilen 50 ülkenin içerisinde Finlandiya 7. sırada yer almaktadır.⁷⁶

⁷⁵ Piispa, M., Heiskanen, M., Kaariainen, J., Siren, R. (2006). Violence against Women in Finland. National Research Institute of Legal Policy, The European Institute for Crime Prevention and Publication Series No. 51 Control, affiliated with the United Nations (HEUNI), Helsinki.

⁷⁶ Rapes (per capita) by country (2011). European Institute for Crime Prevention and Control International Statistics on Crime and Justice. Retrieved from <http://www.NationMaster.com/graph/crime/crime-rapes-per-capita>

4. İntihar Oranları

Avrupa Birliği İstatistik Kurumu (Eurostat) verilerine göre⁷⁷ Finlandiya’da intihar oranları Tablo 13’deki gibidir.

Tablo 13: Finlandiya’da İntihar Oranları

<i>100,000’de</i>	2007	2008	2009	2010
İntihar	17.6	18.4	18.3	16.8

Finlandiya, Eurostat 2010 yılı verilerinde yer alan 30 ülke içerisinde intihar oranlarında 5. sırada gözükmetedir. 15-19 yaş arası intiharlarda ise 3. sıradadır. Eurostat 2009 istatistik yıllığına göre de Avrupa Birliği ülkeleri içerisinde 20-29 yaş arası popülasyonda kadınlarda intihar ve kendini yaralama oranlarının en yüksek olduğu ülkeler Baltık devletleri ve Finlandiya’dır.⁷⁸

5. Alkol ve Madde Kullanımı

2013 Avrupa uyuşturucu raporuna göre Finlandiya’daki durum Tablo 14’de gösterilmektedir.

⁷⁷<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tps00122&language=en>

⁷⁸ Eurostat statistical year book (2009). Youth in europe-a statistical portrait. Luxembourg: Publications Office of the European Union

Tablo 14: Finlandiya'da Uyuşturucu Madde Kullanımı

%	Amfetamin		Extacy		Esrar	
	Yaşam boyu en az 1 kez (15-64 yaş)	Yaşam boyu en az 1 kez (15-16 yaş-öğrenci)	Yaşam boyu en az 1 kez (15-64 yaş)	Yaşam boyu en az 1 kez (15-16 yaş-öğrenci)	Yaşam boyu en az 1 kez (15-64 yaş)	Yaşam boyu en az 1 kez (15-16 yaş-öğrenci)
Madde kullanımı	2.3	1	1.8	1	8.3	11

Finlandiya 15-64 yaş aralığında uyuşturucu kaynaklı ölümlerde milyonda 53.3'lük oran ile 30 Avrupa ülkesi içerisinde Estonya ve Norveç'ten sonra en yüksek orana sahip ülkedir.⁷⁹ 11 Avrupa Birliği ülkesinde, 15-16 yaşlarındaki gençlerde alkol ve madde kullanımını araştıran çalışmada da sarhoşluk deneyimlemesinde Danimarka'dan sonra en yüksek orana sahip 2. ülke olarak gösterilmiştir. Bu çalışmada öğrencilerin %80'e yakını yaşam boyu en az 1 kez sarhoş olduklarını belirtmişlerdir.⁸⁰ Avrupalı gençlerde alkol ve madde kullanımını araştıran (ESPAD) rapor, 2007 ile 2011 yılları arasında Finlandiya'da sigara, alkol ve esrar kullanımının giderek arttığını göstermektedir.⁸¹

⁷⁹ European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2013). European Drug Reports -trends and developments. Luxembourg.

⁸⁰ EMCDDA (2003). Drug and alcohol use among young people.

⁸¹ Hibell, B., and at all (2012). *The 2011 ESPAD Report - Substance Use Among Students in 36 European Countries*. Stockholm

NORVEÇ

Norveç, resmi adıyla Norveç Krallığı Kuzey Avrupa'da bulunan İskandinav Yarımadası'nın batısında bir ülkedir. Finlandiya, İsveç ve Rusya Federasyonu ile komşu olan ülkenin batıda Atlas Okyanusu'nun bir kolu olan Norveç Denizi'ne kıyısı vardır. Ülkenin başkenti Oslo'dur. 385,252 km² alana yayılan Norveç'in nüfusu 5,063,709'dur.

Norveç'te Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları

Norveç'te ilk olarak, 1959 yılında yapılan hükümet düzenlemesini takiben Eşit Ücret Konseyi kurulmuştur. 1972 yılında Eşit Ücret Konseyi, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konseyi'ne dönüşmüştür. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konseyi 1970'li yıllarda Norveç eşitlik politikalarının gelişmesinde önemli rol oynamış, 1979 tarihli Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yasası ile Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ombudu ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Şikâyet Kurulu'nun oluşturulmasına katkıda bulunmuştur. 1979 yılında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ombudu ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin Şikâyet Kurulu oluşturulmuştur. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ombudu'nun en önemli görevleri; Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yasası'na uyulmasını sağlamak, Yasa'da yer alan düzenlemeler hakkında tavsiye ve yardım sunmak, Yasa'nın ihlaline ilişkin şikâyetlerle ilgilenmektir.⁸²

1979 yılında yürürlüğe giren Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yasası'nda farklı tarihlerde birçok defa değişiklikler yapılmıştır. Yasa, Norveç Anayasası'nda yer alan din özgürlüğü prensibine uygun olarak, dini toplulukların sadece dini inanışlar ve pratiklerine ilişkin konular ile aile yaşamı ve kişisel sorunlar dışında, bütün toplumsal alanlarda toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığı yasaklamaktadır. Yasa'ya

⁸² Equality and Anti-Discrimination Ombud. *The history behind the Equality and Anti-Discrimination Ombud*. <http://ldo.no/en-gb/TopMenu/About-ombud/>

göre; kamu ve özel sektör otoriteleri tüm toplumsal alanlarda toplumsal cinsiyet eşitliğini aktif, sistematik ve hedef odaklı çabalarla geliştirmekten sorumludur. Söz konusu sorumluluk sadece ayrımcılık yapmama değil, toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmek için gerekli uygulamaları gerçekleştirmeyi ve cinsiyetler arasındaki her türlü ayrımı ortadan kaldırmayı da içermektedir. Bu çerçevede, kamu ve özel sektör girişimcileri toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi kapsamında yıllık eşitlik raporlarını ve yıllık bütçelerini hazırlamak sorumluluğundadır. Ayrıca, dört veya daha fazla üyesi bulunan komite, kurul, konsey gibi yapılara kamu birimince üye ataması veya seçimi durumunda, seçilen veya atanan üyelere cinsiyetlerden herhangi birisinin en az yüzde 40 oranı ile temsilinin gözetilmesi zorunludur.⁸³

1 Ocak 2006'da Yeni Ayrımcılığa Karşı Ombud Yasası ile kurulan Eşitlik ve Ayrımcılığa Karşı Ombud; toplumsal cinsiyet, etnik köken, engellilik, dil, din, cinsel yönelim ve yaş gibi alanlarda eşitliği sağlamak ve ayrımcılığı önlemek üzere faaliyetlerde bulunmaktadır.⁸⁴

1. Evlenme ve Boşanma Oranları

Avrupa Birliği İstatistik Merkezi (Eurostat) verilerine göre çoğu ülkede olduğu gibi Norveç'te de evlenme oranlarında ciddi bir düşüş olduğu görülmektedir. 1970'te binde 7.6 olan evlenme oranı giderek düşen bir seyir izlemiş, 2000 yılında 5.0'a ve 2011 yılına gelindiğinde ise 4.6'ya gerilemiştir. Evlenme oranlarındaki bu düşüşle birlikte boşanma oranlarında yükseliş yaşanmıştır. 1970'te binde 0.9 olan boşanma oranı 1990'da 2.4'e kadar çıkmış, 2011 yılında ise 2.1 olarak belirlenmiştir. Norveç'te 2011 yılında 23,135 çift evlenmiş ve 10,207 çift boşanmıştır.⁸⁵ Evlenme ve boşanma oranları birlikte ele alınarak bakıldığında özellikle 1990 ve sonrasında yapılan evliliklerin yarıya yakınının boşanma ile sonuçlandığı görülmektedir. Avrupa

⁸³ UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women.(June 2002). *Sixth periodic report of States parties: Norway*. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/426/55/PDF/N0242655.pdf?OpenElement>

⁸⁴ Equality and Anti-Discrimination Ombud. (2010). *Facts about the Equality and Anti-Discrimination Ombud*. <http://www.ldo.no/en/Omombudet/Facts-about-the-Equality-and-Anti-Discrimination-Ombud/>

⁸⁵ Nordic Council of Ministers (2012). *Nordic Statistical Yearbook*. Denmark. Retrieved from: <http://www.norden.org/en/publications/publikationer/2012-001>

Birliği İstatistik Merkezi (Eurostat) verilerine göre Norveç'teki evlenme ve boşanma oranları⁸⁶ Tablo 15'deki gibidir.

Tablo 15: Norveç'te Evlenme ve Boşanma Oranlarının Bindelik Dilimleri

<i>Bindelik oran</i>	1970	1980	1990	2000	2009	2010	2011
Boşanma	0.9	1.6	2.4	2.2	2.1	2.1	2.1
Evlenme	7.6	5.4	5.2	5.0	5.0	4.8	4.6

Norveç'te boşanmak isteyen çiftin çocukları varsa, bu çiftler boşanma başvurusundan önce aile terapisi seanslarına katılmalıdırlar.⁸⁷ Tablodaki oranlara bakıldığı zaman bu tedbirin de sorunun çözümüne ciddi bir etki etmediği görülmektedir.

2. Aile Yapısı

Norveç istatistik kurumu "Statistics Norway"den edinilen bilgilere göre 1977 yılında 25-29 yaş arasındaki kadınların %5'i evlilik dışı birliktelik yaşarken, bu oran 2011 yılında %41'e ulaşmıştır. 2011 yılında 20-24 yaş aralığındaki kadınların ise %34'ü, 30-34 yaş aralığındakilerin %38'i evlilik dışı birliktelik yaşamaktadır. 1977 yılında 20-24 yaş aralığındaki kadınların %45'i evliyken, 2011 yılında bu oran %6'ya düşmüştür. Yine 1977 yılında 25-29 yaş aralığındaki kadınların %81'i evliyken, 2011 yılında bu oran %21 olarak kaydedilmiştir.⁸⁸ Norveç 1 Ocak 2009 tarihinden itibaren aynı cinsiyetten kişilerin evlenmesine izin veren yeni bir evlilik yasasını kabul etmiştir.

Norveç İstatistik Merkezi'nin 2011 yılı verilerine göre ülke halkının %18'i yalnız yaşamakta ve tek başına yaşayanların oranı sürekli artmaktadır. En büyük artış ise 1960 ve 1990 arasında yaşanmıştır. 1920'de nüfusun sadece %2'si tek başına

⁸⁶ Eurostat. Retrieved from:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics

⁸⁷ <http://www.udi.no/Norwegian-Directorate-of-Immigration/Central-topics/Protection/New-in-Norway/Information-to-asylum-seekers---Turkisk/4-Norvec-Toplumu/#p>

⁸⁸ Statistics Norway, Cohabital Status. Retrieved from:

http://www.ssb.no/a/english/kortnavn/samboer_en/tab-2012-05-31-01-en.html

yaşamaktayken, bu oran 1960'ta %4'e ve 1990'da %14'e çıkmıştır. Günümüzde nüfusun yaklaşık olarak %18'i evlerinde yalnız yaşamakta ve evlerin %40'ında sadece 1 kişi yaşamaktadır. Başkent Oslo yaklaşık %50 ile tek kişilik ev sayısında en fazla paya sahip bölgedir. Tek kişilik evlerin en az olduğu bölgelerde ise bu oran %25-30 arasında değişmektedir. Ülkede yalnız yaşayanların yaş ortalaması 52'dir.⁸⁹

Tablo 16'ya bakıldığında evlilik dışı dünyaya gelen çocuk sayısında yıldan yıla ciddi bir artış olduğu görülmektedir. 1960'ta yüzde 3.7 olan evlilik dışı dünyaya gelen çocuk oranı, 2000'li yıllarda dünyaya gelen çocukların yarısından fazlasını oluşturur hale gelmiştir. Bu oranlara göre çocukların ancak yarısı yaşamının ilk yıllarında evli anne-baba ile birlikte yaşamaktadır. 2011 yılı verilerine göre evlilik dışı dünyaya gelen çocuk oranında sırasıyla İzlanda (%65), Estonya (%59.7), Slovenya (%56.8), Bulgaristan(%56.1)'dan sonra Norveç(%55.0) gelmektedir. Türkiye'de ise evlilik dışı doğan çocuk oranı 2010 yılında Eurostat verilerinde %2.6 olarak verilmiştir.⁹⁰

Tablo 16: Norveç'te Evlilik Dışı Doğum Oranları

%	1960	1970	1980	1990	2000	2009	2010	2011
Evlilik dışı doğum	3.7	6.9	14.5	38.6	49.6	55.1	54.8	55.0

3. Kadına Yönelik Şiddet

New York Times'ta yer alan bir haberde, ülkenin en büyük sığınma evi kurumu olan Sığınma Evi Hareketi Müdürlüğü'nden alınan bilgilere göre, Norveç'te 15 yaşından büyük her 10 kadından birinin tecavüze uğradığı belirtiliyor. Ancak Adalet Bakanlığı bu vakaların en az yüzde 80'inin hiçbir zaman resmi makamlara bildirilmediğini ve bunların sadece yüzde 10'unun mahkûmiyetle sonuçlandığını söylüyor. Aynı habere göre Norveç Şehir ve Bölge Araştırmaları Enstitüsü'nün 2005'teki araştırmasında, biriyle ilişkisi olan kadın katılımcıların yüzde 9'unun cinsel saldırıya uğradığı bildiriliyor. Oslo kadın sığınma evini 2007'den beri yöneten Inger-Lise W. Larsen,

⁸⁹Statistics Norway, Population and housing census. Households.
<http://www.ssb.no/en/befolkning/statistikker/fobhushold>

⁹⁰ Eurostat . retrieved from:

[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Live_births_outside_marriage_1960-2011_\(%25_share_of_total_live_births\).png&filetimestamp=20130130111239](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Live_births_outside_marriage_1960-2011_(%25_share_of_total_live_births).png&filetimestamp=20130130111239)

"Her yıl yaklaşık 350 kadın ve 300 çocuk geliyor. Bunların yüzde 70'i gelmeden önce en az dört yıl boyunca cinsel, fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalmış" şeklinde açıklamada bulunuyor.⁹¹ Norveç'te hayat kadınları üzerine yapılan bir araştırmada, görüşülen fuhuşa sürüklenen kadınların %73'ünün fiziksel saldırı, tecavüz, esarete uğradıkları ve ölüm tehditleri aldıkları gösteriliyor.⁹² Birleşmiş Milletler'in kadına yönelik ayrımcılığı ortadan kaldırma sözleşmesinin Norveç'le ilgili hazırladığı yedinci değerlendirme raporunda ise şu bilgiler yer almakta: 2005'te yapılan bir ankete göre dört kadından biri eşinden ya da birlikte yaşadığı erkekten en az bir kez şiddet ya da şiddet kullanma tehdidi görmüştür. 2003'te polise rapor edilen kadına yönelik şiddet vakalarının sayısı 3.890'ken, 2005'te bu sayı 4.348'e çıkmıştır.⁹³ Norveç'te 2008 yılında yapılan ilk ulusal kadına karşı şiddet araştırmasında görüşülen 2.143 kadının %28'i hayatlarının bir döneminde partnerinden şiddet deneyimleniş ve %5.5'i çalışmanın yapıldığı yıl şiddet görmüştür.⁹⁴ 2005-2011 yılları arasında Norveç'te rapor edilen aile içi şiddet vakaları %500 artış göstermiştir. Vakaların çoğunluğu ise kayıt dışıdır, 2011 yılında yapılan bir çalışma kadınların dörtte birinin aile içi şiddet mağduru olduğunu göstermiştir.⁹⁵ BM (2000) verilerinde, Norveç'te kadın hastalıkları nedeniyle doktora giden kadınların %25'i, eşleri tarafından fiziksel veya cinsel şiddete maruz bırakıldıklarını ifade etmişlerdir. Aile içi şiddetin tek kurbanı kadınlar değildir. Çocukların önemli bir kısmı annelerinin kötü muameleye maruz kalışını görmektedirler. Her yıl 1500 çocuk bir veya daha çok gecesini kadın sığınma evlerinde geçirmektedir.⁹⁶ Norveç 2008-2011 Kadına Karşı Şiddet Eylem Planı'nda yer alan bilgiye göre son 10 yılda bütün cinayetlerin %20 ile 30'u arasındakiler eski sevgili ya da eşler tarafından işlenmiştir.

⁹¹ <http://www.sabah.com.tr/NewYorkTimes/2011/11/21/norvec-cinsel-siddetten-sinifta-kaldi>

⁹² Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF) (2005). Women in an Insecure World.

⁹³ <http://bianet.org/bianet/dunya/111051-devlet-feminizmi-norvec-te-esitligi-getirdi-ama-siddeti-onleyemedi>

⁹⁴ Nerqien, A. I., Schei, B. (2008). Partner violence and health: Results from the first national study on violence against women in Norway. Scandinavian Journal of Public Health, 36, 161–168.

⁹⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Domestic_violence_in_Norway

⁹⁶ Norway Ministry of Justice and the Police. Action Plan against Domestic Violence 2008-2011, Published by the Norwegian Ministry of Justice and the Police.

4. İntihar Oranları

Avrupa Birliği İstatistik kurumu (Eurostat) verilerine göre⁹⁷ Norveç'te intihardan hayatını kaybedenlerin oranları Tablo 17'deki gibidir.

Tablo 17: Norveç'te İntihar Oranları

<i>100,000'de</i>	2007	2008	2009	2010
İntihar	10.0	10.2	11.5	10.8

5. Alkol ve Madde Kullanımı

2013 Avrupa uyuşturucu raporuna göre Norveç'teki durum Tablo 16'da gösterilmektedir.

15-64 yaş aralığında uyuşturucu kaynaklı ölümlerde milyonda 73.1'lik oran ile 30 Avrupa ülkesi içerisinde Estonya'dan sonra Norveç gelmektedir.⁹⁸ Norveç Gençlik raporunda belirtilene göre de gençlerin en önemli sağlık sorunları alkol ve madde kullanımı, psikolojik bozukluklar (yeme bozuklukları, intihar) ergen hamileliği ve kürtajdır.⁹⁹

Tablo 18: Norveç'te Uyuşturucu Madde Kullanımı

%	Amfetamin		Extasy		Esrar	
	Yaşam boyu en az 1 kez (15-64 yaş)	Yaşam boyu en az 1 kez (15-16 yaş-öğrenci)	Yaşam boyu en az 1 kez (15-64 yaş)	Yaşam boyu en az 1 kez (15-16 yaş-öğrenci)	Yaşam boyu en az 1 kez (15-64 yaş)	Yaşam boyu en az 1 kez (15-16 yaş-öğrenci)
Madde kullanımı	3.8	1	1.0	1	14.6	5

⁹⁷ Eurostat. Retrieved from: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tps00122&language=en>

⁹⁸ European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2013). European Drug Reports-trends and developments. Luxembourg.

⁹⁹ Report by the international team of experts appointed by the Council of Europe (2004). Youth Policy in Norway. Strasbourg

İSVEÇ

İsveç veya resmî olarak İsveç Krallığı, Kuzey Avrupa'daki İskandinavya yarımadasında yer alan bir ülkedir. Ülkenin sınır komşuları batı ve kuzeyden Norveç, doğudan ise Finlandiya'dır. İsveç bunun dışında güneyinde yer alan Öresund Köprüsü ile Danimarka'ya bağlıdır. Yaklaşık 450,2950 km² olan yüzölçümüyle İsveç, Avrupa Birliği ülkeleri arasında en büyük üçüncü ülkedir. Ülkenin toplam nüfusu 9,588,569'dur. İsveç'in başkenti aynı zamanda ülkedeki en büyük kent olan Stokholm'dür.

İsveç'te Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları

İsveç'te ayrımcılık konusunda yapılan ilk yasal düzenleme Fırsat Eşitliği Yasası'dır. 1979 yılında kabul edilen ve 1991 yılında değiştirilen Yasa, bireysel durumlarda cinsiyet ayrımcılığını yasaklamakla birlikte, işverenlere kadın-erkek eşitliğini sağlamak üzere önlemler almasına ilişkin yükümlülük getirmiştir.¹⁰⁰ Bir diğer yasal düzenleme ise 2003 tarihli Ayrımcılık Yasağı Yasası'dır.

Yasa, Fırsat Eşitliği Yasası ile paralel bir şekilde, toplumsal cinsiyet temelindeki bazı ayrımcılıkları kapsamaktadır. Söz konusu Yasa kapsamında doğrudan/dolaylı ayrımcılık, taciz ve ayrımcı muameleyi öğretme veya emir verme ayrımcılık olarak nitelendirilmektedir. 2008 yılında kabul edilen ve 1 Ocak 2009 tarihinde yürürlüğe giren yeni Ayrımcılık Yasası (Discrimination Act) ile ayrımcılığın yasaklandığı alanlar genişletilmiştir.¹⁰¹

¹⁰⁰ Wadstein, M. (1999). The role of the ombudsman in the enforcement of non-discrimination law. T. Loenen, P.R. Rodrigues, (Ed). In *Nondiscrimination law: comparative perspectives* (353-364). The Hague/

London/Boston: Kluwer Law International.

¹⁰¹ Ministry of Integration and Gender Equality. (January 2009). *New antidiscrimination legislation and a new agency, the Equality Ombudsman*. <http://www.sweden.gov.se/sb/d/11503/a/118018>

İsveç'te “Kadın-Erkek Eşitliği Komitesi”, “Kadın-Erkek Arasında Eşitliği Araştırma Komisyonu” gibi kurumlar 1980'lerin başında kurulmaya başlamıştır.¹⁰² Bugün İsveç hükümetinin toplumsal cinsiyet eşitliği politikasının temel amacı yaşamın her alanında hem kadınların hem de erkeklerin fırsatları, hakları ve sorumlulukları eşit paylaşmasıdır. Bu paylaşım şu şekilde sıralanmıştır;

- Kadınların ve erkeklerin ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları için eşit fırsatların sunulması,
- Güç ve etkinin kadınlar ve erkekler arasında eşit paylaşılması,
- Eğitim ve öğretimde eşitlik, kişilere yeteneklerini, ilgilerini ve isteklerini geliştirmeleri için eşit fırsat verilmesi,
- Çocuk bakımı ve ev işlerinde sorumluluğun eşit paylaşılması.¹⁰³

İsveç Anayasasında belirtilen Devlet harcamalarının havale edileceği 17 harcama alanından birisi de “Entegrasyon ve toplumsal cinsiyet eşitliği” dir.¹⁰⁴ Toplumsal cinsiyet eşitliği İsveç'te neredeyse sağlanmıştır. 1970'li yıllardan itibaren etkin ebeveyn izni düzenlemesi ve kamu tarafından sağlanan çocuk bakım hizmetlerinin etkin ve yaygın olması, iş ve aile yaşamını uyumlaştırma politikasının etkilerini ortaya koymaktadır. İsveç; akşamları, hafta sonları ve resmi tatil günleri çalışan ebeveynler düşünülerek düzenleme yapan bir ülkedir. İsveç'te de çocuk bakımı sosyal politikanın bir parçası olarak görülmektedir.¹⁰⁵ 2007 yılında 1-3 yaş arası çocukların kreş, anaokulu ya da evde bakım hizmetinden yararlanma oranları %78, 4-5 yaş çocukların %98, 6-9 yaş çocukların %80, 10-12 yaş çocukların ise %12'dir. İsveç, bu oranlarla çocuk bakımı konusunda Barcelona hedeflerinin üzerine çıkmıştır.¹⁰⁶

¹⁰² PT Council of Europe (1985). National institutional and non-institutional machinery established in the Council of Europe member states to promote equality between women and men, Comparative study by Eliane Vogel-Polsky, Committee for Equality Between Women and Men, Strasbourg.

¹⁰³ Government Offices- Division for Gender Equality, “Gender Equality in Sweden-a summary” Article no, N5023

¹⁰⁴ İsveç Parlamentosu, “The Constitution”, http://www.riksdagen.se/templates/r_page___6357.aspx

¹⁰⁵ Oktay-Yılmaz, B. (2009). Avrupa Birliği'nin Toplumsal Cinsiyet Politikalarının Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, SBE.

¹⁰⁶ European Network of Experts on Employment and Gender Equality Issues: The National Reform Programmes 2008 and the gender aspects of the European Employment Strategy-Final report, 2009

1. Evlenme ve Boşanma Oranları

Avrupa Birliği İstatistik Kurumu (Eurostat) verilerine göre İsveç'in boşanma oranları 1960 yılında binde 1.2 iken, bu rakam 2000 yılında 2.4'e ulaşmış, 2011 yılında ise 2.5 olarak belirlenmiştir. İstatistiklere bakıldığında 1960'tan günümüze boşanma oranlarında %100'ün üzerinde bir artış olduğu görülmektedir. İsveç de boşanma oranları hızla artan ülkelerden birisidir.

Evlenme oranlarına bakıldığında ise İsveç'te yine 1960'tan günümüze belirgin bir düşüş olduğu görülmektedir. 1960'ta binde 6.7 olan evlenme oranı, 2011'de 5.0 olarak kaydedilmiştir. 2011 yılındaki evlenme ve boşanma oranlarını kıyasladığımızda %50'lik bir boşanma oranı olduğu görülmektedir. Verilere bakıldığında bir yandan evlenme oranları azalmakta, diğer yandan boşanma oranları büyük bir hızla artmaktadır. Aşağıdaki Tablo 19'da belirtilen yıllarda İsveç'te evlenme ve boşanma oranları¹⁰⁷ verilmiştir.

Tablo 19: İsveç'te Evlenme ve Boşanma Oranlarının Bindelik Dilimleri

Bindelik oran	1960	1970	1980	1990	2000	2009	2010	2011
Boşanma	1.2	1.6	2.4	2.3	2.4	2.4	2.5	2.5
Evlenme	6.7	5.4	4.5	4.7	4.5	5.1	5.3	5.0

2012 İskandinav İstatistik Yıllığı'ndan edinilen verilere göre¹⁰⁸ İsveç'te 2011 yılında 47,564 evlilik yapılmış; bununla birlikte 23,388 boşanma gerçekleşmiştir. Yıllığa göre 2011 yılında İsveç en yüksek boşanma oranına sahip İskandinav ülkesidir.

2. Aile Yapısı

İsveç'te evlilik dışı doğum oranlarına bakıldığında yine yüksek oranlarla karşılaşmaktadır. 1960'da %11.3 olan evlilik dışı doğum oranı, 2011 yılında 54.3'e

¹⁰⁷http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics

¹⁰⁸Nordic Statistical Yearbook (2012).-Retrieved

from <http://www.norden.org/en/publications/publikationer/2012-001>

kadar çıkmıştır. Bu veriye doğan bebeklerin sadece %45.7'si evli bir anne-babaya sahiptir. Tablo 20'de İsveç'te evlilik dışı doğum oranları¹⁰⁹ verilmiştir.

Tablo 20: İsveç'te Evlilik Dışı Doğum Oranları

%	1960	1970	1980	1990	2000	2009	2010	2011
Evlilik dışı doğum	11.3	18.6	39.7	47.0	55.3	54.4	54.2	54.3

İskandinav ülkelerin karakteristik özelliği kadınların işgücüne katılım oranının yüksek olmasıdır. Bu da çalışma saatleri içerisinde çocuğa alternatif bakım seçeneklerini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, 3-5 yaş arasındaki çoğu çocuk, çocuk kurumlarındadır. İsveç'te 3-5 yaş arasındaki çocukların %98'i çocuk yuvası ve benzer evlerdedir.¹¹⁰

İsveç istatistik kurumu "Statistics Sweden" tarafından verilen 2010 yılı verilerine göre 20 ve üzeri yaşlarda olup, çocuğa sahip (0-17 yaş aralığında) evli ve evlenmeden birlikte yaşayan çiftler, ailelerin %19.1'ini; evli ve evlenmeden birlikte yaşayıp çocuğu olmayanlar (0-17 yaş aralığında) %4.3'ünü; çocuklarıyla yaşayan yalnız ebeveynler %5.9'unu; çocuksuz yaşayan yalnız ebeveynler %2.1'ini ve diğer aile tipleri ailelerin %68.6'sını oluşturmaktadır.¹¹¹

2008 yılında ise ailelerin %28'i çocuksuz birliktelik yaşamakta, %18'i çocuklu (0-17 yaş arası) birliktelik yaşamakta, kadınların %4'ü çocuğuyla (0-17 yaş arası) yalnız, erkeklerin %2'si çocuğuyla (0-17 yaş arası) yalnız yaşamaktadır.¹¹²

¹⁰⁹ Eurostat. Retrieved from:

[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Live_births_outside_marriage,_1960-2011_\(%25_share_of_total_live_births\).png&filetimestamp=20130130111239](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Live_births_outside_marriage,_1960-2011_(%25_share_of_total_live_births).png&filetimestamp=20130130111239)

¹¹⁰ Nordic Statistical Yearbook 2012-Retrieved from

<http://www.norden.org/en/publications/publikationer/2012-001>

¹¹¹ Statistics Sweden

¹¹² Statistics Sweden, Survey on Living Conditions

İsveç'te hemcins çiftler, Mayıs 2009'da evlenme hakkına sahip oldular. Bunun yanı sıra hem yerli ortaklıklara hem de kayıtlı birlikteliklere izin verilmektedir. Her yaşta ve cinsiyetten birlikte yaşama (sammanboende) durumu ülke çapında yaygındır.¹¹³

3. Kadına Yönelik Şiddet

İsveç'te hemen hemen her kadından ikisi, yani %46'sı 15 yaşından itibaren erkek şiddetine maruz kalmıştır. Tüm kadınların %56'sı cinsel tacize uğramıştır. 18-24 yaş arasındaki kadınların yaklaşık dörtte biri son 1 yılda şiddet görmüştür. Aynı raporda yer alan araştırmada görüşülen kadınların %64'ü ise şiddeti birden fazla deneyimlemiştir ve kadınların yarısının boşanma nedeni yine şiddettir.¹¹⁴

Bir İsveç haber sitesinde yer alan habere göre kadınların yasal ve sosyal (doğum izni vb. dâhil) kazanımları bakımından en ileri durumda olduğu düşünülen İsveç'teki istatistik verilerine göre, 2010 yılında ortalama 21 bin kadın şiddete uğradığı için polise başvururken, bu rakam 2011 yılında 29 bin 100'e yükseldi. Şiddete uğrayan her beş kadından sadece birinin polise başvurduğu göz önüne alındığında her yıl 150 bin civarında kadının şiddete maruz kaldığı düşünülebilir. En fazla şiddete uğrayanlar ise yalnız yaşayan ve çalışan kadınlar olurken, yılda 100'e yakın kadın da çeşitli nedenlerle öldürülüyor. Kadınların üçte biri yakınlarının şiddetine maruz kaldıklarını söylüyorlar. İsveç'te her yıl 100 bini aşkın kadın şiddete maruz kalıyor ve üç haftada bir kadın yakınları tarafından uygulanan şiddet sonucu yaşamını yitiriyor.¹¹⁵

İsveç'te her yıl 12,000 ile 14,000 arasındaki kadın partnerinden gelen şiddet sonucu ayakta tedavi görmektedir. Polise bildirilen tecavüz sayısı son yıllarda önemli ölçüde arttı. İsveç ulusal halk sağlığı raporunda ise tecavüz ve kadının bütünlüğünün ihlalinin neredeyse hırsızlık kadar yaygın olduğu ifade ediliyor. Özellikle kadınlar taciz, saldırı ve hırsızlık korkusuyla akşamları tek başına dışarı çıkmaktan kaçınmıyor.

¹¹³ <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0sve%C3%A7>

¹¹⁴ Lundgren, E., Heimer, G., Westerstrand, J., Kalliokoski, A. M. (2001). Captured Queen, Men's Violence Against Women in "Wqual" Sweden - A Prevalence Study, Stockholm, Sweden

¹¹⁵ <http://www.haberisvec.com/yazar/1427-atila-altuntas-sizce-en-rahat-kadınlar-isvecteki-mi.html>

2007 halk sağlığı enstitüsü araştırmasına göre 18-84 yaş aralığındaki kadınların %41'i ve erkeklerin %9'u akşamları tek başına dışarı çıkmaktan kaçınıyor.¹¹⁶

Suç Önleme Ulusal Konseyi'nin tahminine göre bütün tehdit ve taciz vakalarının beşte biri, cinsel suçların altında biri polise ihbar edilmektedir.¹¹⁷ 2007 yılında 15 yaş altındaki çocuklara karşı 9,600 saldırı kayıtlara geçti. Toplam saldırı şikayetleri ise 82,262. Polise toplam bildirilen cinsel suç sayısı ise 12,563. En çok bildirilen cinsel suç taciz. Taciz, 2007 yılında bildirilen cinsel suçların yarısını oluşturuyor. Tecavüz suçları ise tüm cinsel suçların %38'si (4773 kişi). Bunların %90'ı tamamlanmış tecavüz, %10'u ise tecavüz girişimi olarak kaydedildi. Tamamlanmış tecavüz vakalarında kurbanların yaklaşık dörtte biri 15 yaş altında idi.¹¹⁸ Tecavüz kurbanlarının %10'u ise 15 yaş altındaki erkek çocuklar, bununla birlikte geri kalanı genellikle 15 yaş ve üzeri kadınlardır.¹¹⁹ Cinsel zorlama ve istismar ise cinsel suçların yaklaşık %10'unu oluşturuyor ve bu suçların kurbanlarının dörtte üçü 15 yaşın altındaki kişiler. 2006 yılında polise ihbar edilen 15 yaş ve üstü tecavüz vakalarında failerin % 33'ü yabancılar, %41'i ise yüzeysel olarak tanınan kişilerdi. Yaklaşık %17'si o anki ya da eski partneri¹²⁰, kalan %9'u ise diğer aile üyeleri ve yakın tanıdıklardır.

2008 yılında İsveç'in Malmö kentinde düzenlenen Avrupa Sosyal Forumu 5. toplantısına katılan Avrupa Feminist Kadın İnisiyatifi'nin İsveç temsilcisi Hagberg, geçmişte kaydedilen ilerlemelerin tehdit altında olduğunu ve kadına şiddetin İsveç

¹¹⁶ Leander, K., Berlin, M., Eriksson, A., Gådin, K. G., Hensing, G., Krantz, G., Swahnberg, K., Danielsson, M. (2012). Violence Health in Sweden: The National Public Health Report 2012. *Scandinavian Journal of Public Health*, 40(9), 229-254.

¹¹⁷ Leander, K. ve diğerleri (2012). a.g.e.

¹¹⁸ BRÅ (The Swedish National Council for Crime Prevention). / Statistik / Anmälda brott [Statistics / Reported Crimes]. [database]; 2008 [updated 03-19-2008; cited 01-09-2009]; Available from: http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=2&module_instance=21.

¹¹⁹ Grevholm E, Nilsson L and Carlstedt M. Våldtäkt – En kartläggning av polisanmälda våldtäkter [Rape – A Survey of Rapes Reported to the Police]. Stockholm: BRÅ (The Swedish National Council for Crime Prevention), 2005. BRÅ-rapport 2005:7.

¹²⁰ Hradilova Selin K. Våldtäkt mot personer 15 år eller äldre: Utvecklingen under åren 1995–2006 [Rapes Committed Against People 15 Years or Older: Trends in 1995–2006]. Stockholm: BRÅ (The Swedish National Council for Crime Prevention), 2008. BRÅ-rapport 2008:13.

toplumda da arttığını söylemiş ve 5 yıl önce İsveç'te kadına karşı 20 bin şiddet vakasına rastlandığına, bugün bu sayının 30 binleri bulduğuna dikkat çekmiştir.¹²¹

Son olarak 2013 yılında Stockholm'de metro istasyonundan çıkıp evine giden 20 yaşlarındaki bir kadına 5 erkeğin tecavüzüyle gündeme gelen İsveç'te tecavüz vakaları ciddi bir toplumsal problemdir. İsveç'te kadınlara yönelik şiddet çözüm bekleyen en önemli toplumsal sorunlardan biri. Suçluluğu Önleme Konseyi (BRÅ) geçtiğimiz yıl 27 bin 972 kadının şiddete, 6 bin 532 kadının da tecavüze uğradığı için polise başvurduğunu açıklamıştır. BRÅ'nın kadınların % 80'inin polise başvurmadığını belirttiği göz önüne alınırsa her yıl İsveç'te 170 bin civarında kadın şiddet ve tecavüze uğruyor. 13 bin kadın şiddetten korunmak için adını değiştirerek gizlice yaşamak zorunda kalıyor.¹²² Sosyal Sağlık Kurumu'ndan yapılan açıklamaya göre de 9,5 milyon nüfuslu İsveç'te, yılda ortalama 2 bin kadının aile içi şiddet sebebiyle sığınma evine başvuruyor.¹²³ 2012 yılında da 28000 kadına yönelik şiddet vakası kaydedildi. Yıllar içerisinde şiddet vakaları önemli ölçüde arttı.¹²⁴

4. İntihar Oranları

Avrupa Birliği İstatistik Kurumu (Eurostat) verilerine göre¹²⁵ İsveç'te intihardan hayatını kaybedenlerin oranı Tablo 21'deki gibidir.

Tablo 21: İsveç'te İntihar Oranları

<i>100,000'de</i>	2007	2008	2009	2010
İntihar	11.4	11.6	12.3	11.1

¹²¹ http://www.bilgicagi.com/Yazilar/1605-avrupada_kadina_siddet_artti.aspx

¹²² <http://www.bestanuce1.com/haberayrinti.php?id=28379>

¹²³ <http://www.moralhaber.net/dunya/isvecte-siddet-goren-kadinlar-icin-yeterli-siginma-evi-yok/>

¹²⁴ Facts about Sweden, 2013, Swedish Institute

¹²⁵ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tps00122&language=en>

Eurostat 2009 istatistik yıllığına göre Avrupa birliği ülkeleri içerisinde 20-24 yaş arası popülasyonda kadın intihar ve kendini yaralama oranlarının en yüksek olduğu ülke İsveç'tir.

Geçmiş yıllara göre İsveç genelinde intihar vakaları azalırken, diğer taraftan gençlerde intihar olaylarının fazlaştığı görülmektedir. 2011 yılında 15 ile 25 yaşları arasındaki 121 genç intihar ederek yaşamlarına son vermiştir.¹²⁶

5. Alkol ve Madde Kullanımı

2013 Avrupa uyuşturucu raporuna göre¹²⁷ İsveç'teki durum Tablo 22'de gösterilmektedir.

Tablo 22: İsveç'te Uyuşturucu Madde Kullanımı

%	Amfetamin		Extasy		Esrar	
	Yaşam boyu en az 1 kez (15-64 yaş)	Yaşam boyu en az 1 kez (15-16 yaş-öğrenci)	Yaşam boyu en az 1 kez (15-64 yaş)	Yaşam boyu en az 1 kez (15-16 yaş-öğrenci)	Yaşam boyu en az 1 kez (15-64 yaş)	Yaşam boyu en az 1 kez (15-16 yaş-öğrenci)
Madde kullanımı	5	1	2.1	1	21.4	6

Yapılan araştırmalar İsveç'te alkol probleminin çok yaygın olduğunu göstermektedir. İsveç'te tüm çocukların %20'sinin en az bir ebeveyni riskli alkol kullanma alışkanlığı olan ailelerde büyüdüğü, %10-12'sinin ebeveynlerinden en az birinin madde kötüye kullanımı olan ailelerin içine doğduğu tahmin edilmektedir.¹²⁸

Avrupa'da¹²⁹ 17-18 yaşındaki gençler arasında alkol ve madde kullanımını araştıran çalışmaya göre, İsveç'te araştırmaya katılan 17-18 yaşlarındaki gençlerin %33'ü o

¹²⁶ <http://www.haberisvec.com/haber/1190-saglik-isvecte-intihar-vakalarinda-sasirtici-durum.html>

¹²⁷ European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2013). European Drug Reports -trends and developments. Luxembourg.

¹²⁸ Helgan, T., Leifman, H. (2013). Prevalence of adolescents who perceive their parents to have alcohol problems: A Swedish national survey using a web panel. *Scandinavian Journal of Public Health*.

¹²⁹ Araştırmaya dahi olan ülkeler: Fransa, Yunanistan, İtalya, Letonya, Polonya, Portekiz, Slovak Cumhuriyeti ve İsveç

ana kadar 40 kere veya daha fazla sigara içmiş; %22'si son 1 ay içerisinde 3 kere veya daha fazla votka içmiştir. %49'u ise o ana kadar 20 defa veya daha fazla sarhoşluk deneyimlemiştir. Bu kategoride en yüksek oran İsveç'e aittir. Yine araştırmaya katılan gençlerin dörtte biri son 1 ay içerisinde sarhoş olduklarını belirtmişlerdir. Son 1 ay içerisinde 3 defa veya daha fazla, kısa sürede aşırı alkol tüketimi (binge drinking – tek seferde 5+ içki içilmesi) deneyimleyen gençler de en yüksek oranla (%26) İsveçli gençlerdir.¹³⁰ Genç yetişkinler (18-25 yaş) alkol tüketiminde en yüksek orana sahiptir. Bu yaş grubunun yaklaşık yarısı yüksek eğitim kurumlarında öğrencidir.¹³¹

İsveç hükümetinin ülkedeki alkol ve uyuşturucu bağımlıları ile ilgili bir araştırma yapması için görevlendirdiği müfettiş Gerhard Larsson'un hazırladığı rapora göre son 10 yılda alkol kaynaklı rahatsızlıklardan hastaneye başvuranların oranında yüzde 20 ve uyuşturucu kaynaklı şikâyetler nedeniyle yetkili kurumlardan yardım isteyenlerin oranında ise yüzde 15'lik bir artış yaşandı. İsveç Alkol ve Uyuşturucu Bilgilendirme Merkezi'nin (CAN) verilerine göre de ülke genelinde 330 bin kayıtlı alkol bağımlısı bulunuyor. Kayıt altına alınmayanlarla bu rakamın 500 bini bulabileceği ifade ediliyor. Diğer taraftan, uyuşturucu ve alkole başlama yaşı da giderek düşüyor. CAN'ın yaptığı bir araştırma, 17-18 yaş arası gençlerin yüzde 95'nin son bir yıl içerisinde en az bir defa alkollü içki tükettiğini ve bunların yüzde 61'nin de son bir ayda bir kaç kez sarhoşluk derecesinde alkol aldığını ortaya koydu. Bu yaş grubunun yüzde 33'ü ise sigara içiyor. Yine bu gençlerin neredeyse yüzde 50'si hayatlarının herhangi bir döneminde uyuşturucu kullanmış. Oxford Journals'ın bir çalışmasına göre İsveçli üniversite öğrencilerinin ise yüzde 70'i düzenli alkol tüketiyor. Uyuşturucu kaynaklı ölümler de son 10 yılda iki kattan fazla arttı. İsveç Ulusal Sağlık ve Refah Kurulu'na göre 2010 yılı içerisinde 420 kişi aşırı uyuşturucu

¹³⁰ Andersson, B. And at all. (2007). Alcohol and Drug use Among European 17-18 Year Old Students. The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN)

Council of Europe, Co-operation Group to Combat Drug Abuse and Illicit Trafficking in Drugs (Pompidou Group), Stockholm.

¹³¹ Helgan, T., Leifman, H. (2013). Prevalence of adolescents who perceive their parents to have alcohol problems: A Swedish national survey using a web panel. *Scandinavian Journal of Public Health*.

kullanımından hayatını kaybetti. Bu rakam uyuşturucu kullanımının bir kanunla yasaklandığı 1988 yılında 182 idi.¹³²

İsveç'te alkollü araç kullanmak ölümcül trafik kazalarının başlıca nedenlerinden biridir. Kazalardaki ölümlerin %21'inin nedeni alkol etkisi altındaki sürücülerdir.¹³³ Alkol ve madde etkisiyle araç kullanımı giderek artan bir sorun haline gelmektedir. Aynı şekilde sokakta yaşanan şiddet vakalarının polise kaydedilenlerinde failerin yaklaşık yarısının alkolün etkisi altında olduğu görülmüştür.¹³⁴

¹³² http://iskandinavya.zaman.com.tr/iskandinavya/newsDetail_getNewsById.action?newsId=8222

¹³³ Helgan, T., Leifman, H. (2013). Prevalence of adolescents who perceive their parents to have alcohol problems: A Swedish national survey using a web panel. *Scandinavian Journal of Public Health*.

¹³⁴ Leander, K. ve diğerleri (2012). a.g.e.

DÖRT ÜLKE VE TÜRKİYE’NİN BELİRLENEN ALANLARDA KARŞILAŞTIRILMASI

1. Evlenme ve Boşanma Oranları

Aşağıdaki tabloda İzlanda, Finlandiya, Norveç, İsveç ve Türkiye’de 1960’tan 2011’e evlenme ve boşanma oranları verilmiştir.

Tablo 23: Evlenme Ve Boşanma Oranlarının Ükelere Göre¹³⁵ Karşılaştırılması

1.000 'de	1960		1980		2000		2009		2010		2011	
	Boşanma	Evlenme	Boşanma	Evlenme	Boşanma	Evlenme	Boşanma	Evlenme	Boşanma	Evlenme	Boşanma	Evlenme
İzlanda	0.7	7.5	1.9	5.7	1.9	6.3	1.7	4.6	1.8	4.9	1.6	4.6
Finlandiya	0.8	7.4	2.0	6.1	2.7	5.1	2.5	5.6	2.5	5.6	2.5	5.3
Norveç	0.7	6.6	1.6	5.4	2.2	5.0	2.1	5.0	2.1	4.8	2.1	4.6
İsveç	1.2	6.7	2.4	4.5	2.4	4.5	2.4	5.1	2.5	5.3	2.5	5.0
Türkiye	0.4	7.6	0.36	8.25	0.5	6.8	1.6	8.2	1.6	7.9	1.6	8.0

Tablodaki verilere göre 2011 yılında 5 ülke içerisinde en yüksek boşanma oranına sahip ülkelerin Finlandiya ve İsveç olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Finlandiya 1960’tan 2011’e boşanma artış hızı en yüksek ülke olarak göze çarpmaktadır (0.8’den, 2.5’e). Diğer ülkelerin tamamında da boşanma oranları %100’ün üzerinde artış göstermiştir.

¹³⁵ İzlanda, Finlandiya, Norveç ve İsveç’in verileri Eurostat istatistiklerine göre, Türkiye’nin verileri ise TÜİK istatistiklerine göre verilmiştir.

2011 yılında Türkiye ve İzlanda'nın 1000 kişiye düşen boşanma oranı aynı görülmektedir. Bununla birlikte iki ülkenin evlenme oranlarında önemli farklılık görülmektedir. Verilen ülkeler içerisinde en yüksek evlenme oranına sahip ülke Türkiye'dir. Bununla birlikte 1960'tan günümüze Türkiye'de de evlenme oranları düşmüş, buna karşılık boşanma oranları artmıştır.

2. Evlilik Dışı Doğum Oranları

Aşağıdaki tablo'da İzlanda, Finlandiya, Norveç, İsveç ve Türkiye'de 1960'tan 2011'e evlilik dışı yapılan doğum oranları verilmiştir.

Tablo 24: Evlilik Dışı Doğum Oranlarının Ülkelere Göre Karşılaştırılması

%	1960	1980	1990	2000	2009	2010	2011
İzlanda	25.3	39.7	55.2	65.2	64.4	64.3	65.0
Finlandiya	4.0	13.1	25.2	39.2	40.9	41.1	40.9
Norveç	3.7	14.5	38.6	49.6	55.1	54.8	55.0
İsveç	11.3	39.7	47.0	55.3	54.4	54.2	54.3
Türkiye ¹³⁶	-	-	-	-	-	2.6	-

Tablo incelendiğinde evlilik dışı doğumun İskandinav ülkelerinde çok yaygın olduğu ve yıllar geçtikçe arttığı görülmektedir. Bu alanda en yüksek oran İzlanda'ya aittir; bununla birlikte diğer ülkelerdeki veriler de oldukça yüksek sınırlardadır. Özellikle bu ülkeler Türkiye ile karşılaştırıldığında aradaki uçurum daha net gözükmetedir.

¹³⁶ Türkiye'de diğer yıllara ilişkin verilere ulaşılamamıştır.

3. Kadına Yönelik Şiddet

Aşağıdaki tablo'da İzlanda, Finlandiya, Norveç, İsveç ve Türkiye'de kadına yönelik şiddet oranları verilmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar birbirleri ile tam bir tutarlılık göstermese de yaklaşık olarak aynı sonuçlara ulaşılmaktadır.

Tablo 25: Kadına Yönelik Şiddet Olaylarının Ülkelere Göre Karşılaştırılması

%	İzlanda	Finlandiya	Norveç	İsveç	Türkiye
Kadına yönelik şiddet	66.0	43.5	28.0	64.0	41.9

Tablo incelendiğinde kadına yönelik şiddetin verilen tüm ülkelerde ciddi bir sorun olduğu anlaşılmaktadır. Kadının ekonomik bağımsızlığı, işgücüne katılımı, yüksek eğitim görme oranı, vb. konularda toplumsal cinsiyet eşitliğinin en iyi uygulandığı bu ülkelerde kadına yönelik şiddetin azalmadığı görülmektedir. Bu ülkelerin çoğunda kadına yönelik şiddet, kadın cinayetleri Türkiye ortalamasının da üzerindedir.

4. İntihar oranları

Aşağıdaki tablo'da İzlanda, Finlandiya, Norveç, İsveç ve Türkiye'de 2007 ile 2010 yılları arasında 100,000 kişilik popülasyonda intihardan hayatını kaybedenlerin oranı verilmiştir.

Tablo incelendiğinde intiharın ölüm nedenleri arasında ciddi bir yer tuttuğu görülmektedir. Özellikle Finlandiya'daki yüksek intihar oranı göze çarpmaktadır. Bu ülkeler Türkiye ile kıyaslandığında, intiharın belirlenen ülkeler için ne derece önemli bir problem olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Bununla birlikte yıllar içerisinde diğer ülkelerin oranlarında küçük de olsa düşüşler yaşanırken, Türkiye'de tam tersi bir durumun yaşandığı, intihar oranlarının küçük artışlar yaşadığı görülmektedir.

Tablo 26: İntihar Oranlarının Ülkelere Göre Karşılaştırılması

100,000'de	2007	2008	2009	2010
İzlanda	11.5	12.2	11.5	–
Finlandiya	17.6	18.4	18.3	16.8
Norveç	10.0	10.2	11.5	10.8
İsveç	11.4	11.6	12.3	11.1
Türkiye	3.98	3.96	4.02	4.02

5. Alkol ve Madde Kullanımı

Aşağıdaki tablo'da İzlanda, Finlandiya, Norveç, İsveç ve Türkiye'de 15-64 yaş ve 15-16 yaş gruplarında madde kullanım oranları verilmiştir.

Tablo incelendiğinde uyuşturucu madde kullanımının (özellikle esrar) yaygın olduğu görülmektedir. Ülkeler içerisinde en yüksek uyuşturucu madde kullanım oranının İsveç'te olduğu görülmektedir. Tablodaki veriler Türkiye ile kıyaslandığında sorunun yaygınlığı daha iyi anlaşılmaktadır.

Alkol tüketimi ise bu oranların çok üzerindedir. Yukarıda bölümlerde aktarıldığı gibi bu ülkelerde gençlerin yarıdan fazlası birden fazla sarhoşluk deneyimlemişlerdir.

Tablo 27: Madde Kullanım Oranlarının Ülkelere Göre Karşılaştırılması

%	Amfetamin		Extacy		Esrar	
	Yaşam boyu en az 1 kez (15-64 yaş)	Yaşam boyu en az 1 kez (15-16 yaş-öğrenci)	Yaşam boyu en az 1 kez (15-64 yaş)	Yaşam boyu en az 1 kez (15-16 yaş-öğrenci)	Yaşam boyu en az 1 kez (15-64 yaş)	Yaşam boyu en az 1 kez (15-16 yaş-öğrenci)
İzlanda	-	-	-	-	-	10
Finlandiya	2.3	1	1.8	1	18.3	11
Norveç	3.8	1	1.0	1	14.6	5
İsveç	5	1	2.1	1	21.4	6
Türkiye	0.3		0.1		0.4	

BÖLÜM III

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmanın giriş bölümünde de ifade edildiği gibi, çalışmanın amacı kadına ve aileye dönük yaşanan sıkıntılara çözüm reçetesi olarak sunulan toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının, bu politikaları en iyi uygulayan ülkelerde nasıl bir sonuç verdiği, sorunların çözümüne ne ölçüde etki ettiğini ortaya koymaktır. Araştırmanın temel problemi ise “toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayabilmek toplumların ulaşması gereken ideal hedef olarak sunuluyor ise bu politikaların uygulandığı ülkeler kadın ve aile sorunlarının en asgari seviyede yaşandığı ülkeler olmalı değil midir?” sorusudur. Araştırmada bu sorudan hareketle kadın ve aileyi yakından ilgilendiren beş kategori belirlenmiş (evlenme ve boşanma, aile yapısı, kadına yönelik şiddet, intihar, alkol ve madde kullanımı), bu kategorilerde ülkelerin mevcut durumu ortaya konmuştur.

Araştırmanın bulgularının aktarıldığı bölümde görüldüğü gibi toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını uygulamada en ideal ülkeler olarak sunulan İzlanda, Finlandiya, Norveç ve İsveç’te uygulanan bu politikalar kadına dönük sorunlara temelden bir çözüm sunamamıştır. Bu ülkelerde son 50 yılda boşanma oranları büyük ölçüde (%100’ün üzerinde) artmış, buna karşılık evlenme oranlarında da düşüş yaşanmıştır. Yine bu ülkelerde doğan çocukların yarıya yakını, bazı ülkelerde ise yarıdan fazlası evlilik dışı beraberlikler sonucu dünyaya gelmektedir. Bir başka ifade ile bu bebekler yaşamlarına bir aileden mahrum olarak başlamak zorunda bırakılmaktadırlar. Boşanma oranları da göz önüne alındığında, yaklaşık %50 ihtimalle aile ortamında dünyaya gelebilen bir çocuk için bile parçalanmış bir ailede büyümek çok yüksek bir olasılıktır. Görüldüğü gibi ülkemizde de aile politikalarında çözüm olarak yaslanılan toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının uygulandığı ülkeler, daha en temelde aile yapısı ile ilgili çok ciddi problemler yaşamaktadır ve bu ülkelerde anne-baba-çocuklardan oluşan aile yapısı yok olmak üzeredir.

Araştırmanın en önemli bulgularından birisi de kadına yönelik şiddet verileridir. Kadına yönelik şiddete çözüm olması amacıyla sürekli yan yana zikredilen “toplumsal cinsiyet eşitliği”, “kadının güçlendirilmesi”, “kadının eğitilmesi”, “kadının işgücüne-karar alma süreçlerine katılımı” argümanları bu ülkelerde en üst seviyede uygulanmaktadır. Fakat güçlü, eğitilmiş, ekonomik özgürlüğe sahip olmanın şiddetten korunmak için gereken temel özellikler olduğu fikrinin bu ülkelerde geçerli olmadığı görülmektedir. İlgili ülkelerde şiddet çok önemli toplumsal sorundur. Kadınlar mevcut ya da eski eşlerinden, partnerlerinden yüksek oranlarda şiddet görmekte, cinayetlere kurban gitmektedirler. Üstelik bunlar erkeklerle eşit kazancı olan, yüksek eğitim görmüş, bireyselliğini elde etmiş, ülke yönetimlerinde kadınların yüksek oranda temsil edildiği kadınlardır. Bu özelliklerin şiddetten korunmak için yeterli olmadığı ve şiddeti önlemek adına uygulanmaya çalışılan toplumsal cinsiyet eksenli politikaların da mevcut sorunu çözemediği açıktır.

Araştırmada ilgili ülkelerin incelendiği diğer bir alan intihar oranlarıdır. Bu ülkelerde intihar kaynaklı ölümlerin sayısı oldukça yüksektir. Özellikle kadınlarda ve gençlerde intihar oranlarının çok yüksek olduğu görülmektedir. Aynı şekilde alkol ve madde kullanımının da oldukça yaygın olduğu ilgili tablolarda verilmiştir. İntihar oranları ve alkol-madde kullanım oranları, bu ülkelerde toplumsal hayatta yaşanan sıkıntıların yanı sıra (şiddet, boşanma), psikolojik olarak da sıkıntılar yaşandığının göstergesidir. Eşitlik seviyesinin yükselmesi huzurlu bir toplum olmaya yetmemiştir.

Yukarıda ele alınan tüm alanlarda İzlanda, Finlandiya, Norveç ve İsveç'in Türkiye'den daha dezavantajlı konumda olduğu ortadadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları kadına ve aileye dönük sorunlara çözüm olamamış, belki de bu sorunların kaynağı yahut tetikleyicisi olmuştur. Fakat Türkiye'de de kadın ve aileye yönelik sorunlar son yıllarda daha görünür olmaya başlamış; kadına şiddet, boşanma oranları hızlı bir yükseliş göstermiştir. Türkiye'nin aile politikalarının da toplumsal cinsiyet ekseninde yürütüldüğü gerçeğini ve araştırmanın bulgularını göz önüne aldığımızda, aynı politikalar devam ettiği müddetçe kadın-erkek ve aileye dönük sorunların azalmaktan ziyade, artmaya devam edeceğini üzülererek öngörmekteyiz. Bu noktada aşağıda belirteceğimiz önerilerin ilgililerce dikkate alınmasının ülkemiz geleceği açısından oldukça önemli olduğunu düşünmekteyiz.

ÖNERİLER

1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine dayalı politikalar yeniden gözden geçirilmelidir. Çünkü bu politikalar kadını erkeğe karşı rekabete yöneltmekte ve çatışma dilini kullanmaktadır.
2. Eşler arasında sabır, hoşgörü, fedakârlık ve merhamet kavramlarına vurgu yapılmalıdır.
3. Kadının iş yaşamına teşvik edilmesi (kadının çalışması propagandası) bir devlet politikası olarak uygulanmamalıdır. Kadının çalışması öznel koşullarla yakından ilişkilidir; ailenin tercihinin bırakılmalıdır. Bu durum ayrıca, “çalışmayan kadın ikinci sınıf vatandaştır” gibi bir algıyı da beslemektedir.
4. Çalışmayan kadınların çalışmamasından kaynaklı problemlere vurgu yapıldığı kadar, çalışan kadınların da iş yaşamı kaynaklı problemlerine de vurgu yapılmalıdır.
5. Devlet kadının çalışmasından daha çok piyasanın ve çalışma koşullarının insanileştirilmesine odaklanmalıdır.
6. Kadın ve erkeğin cinsiyet kimliğinden kaynaklanan farklılıkların sosyal yaşamda ne gibi farklılıklara yol açacağı konusu ajite edilmeden bilimsel ve ilmi veriler ışığında değerlendirilmelidir.
7. Aile Bakanlığı çocuğun anne hakkına odaklanan politikalar üretmelidir. Çocuğun “anne hakkından” kısıp kadının “çalışma hakkına” verilmesi adil bir yaklaşım görünmemektedir.
8. Kadın ve erkeklik rollerine ilişkin yerleşik algılara toptancı bir şekilde yaklaşılmamalıdır. Olumlu algı ve uygulamalar desteklenmeli, olumsuz algı ve uygulamalar değiştirilmeye çalışılmalıdır.
9. Toplumsal cinsiyet politikaları kadının haklarını kadının doğası ve öznel koşulları üzerinden değil, “erkeklik” üzerinden tartışmaktadır. Erkeğe

odaklanmış bu yaklaşım biçimi, hem kendi içinde paradoks taşımakta hem de kadının fitratına uygun hakları elde etmesine engel olmaktadır.

10. Cinsiyet ayrımcılığının kaldırılmasının yolu kadının erkeklik, erkeğin de kadınlık rollerine yaklaştırılması değildir. Bu, cinsiyet ayrımcılığının değil, cinsiyetler arasındaki farklılığın kaldırılmasına hizmet eder. Erkeğin de kadının da yapabileceği iş, görev ve roller olduğu gibi cinsiyet farklılıklarından kaynaklı olarak her bir cinsiyetin daha kolay ve doğasına uygun iş ve görevlerin de söz konusu olabileceği hesaba katılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Altınay, A. G., Arat, Y. (2008), *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*, İstanbul: www.kadinayoneliksidet.org
- Andersson, B. and at all. (2007). *Alcohol and Drug use Among European 17-18 Year Old Students*. The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN), Council of Europe, Co-operation Group to Combat Drug Abuse and Illicit Trafficking in Drugs (Pompidou Group), Stockholm.
- Arat, N.(1992), *Türkiye’de Kadın Olgusu*, Say Yayınları, İstanbul
- Aytaç, A. M.(2007) *Ailenin Serencamı/Türkiye’de Modern Aile Fikrinin Oluşması*, Dipnot Yayınları, Ankara
- Bee, H., Boyd, D. (2009), *Çocuk Gelişim Psikolojisi*, Kaknüs Yayınları, İstanbul
- Berktaş, F. (2012), *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın Hıristiyanlıkta ve İslamiyette Kadının Statüsü Üzerine Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*, Metis yay., İstanbul
- Bianchi, S.M., Robinson, J.P., Milkie, M.A. (2007) *Changing Rhythms of American Family Life*, Russel Sage Foundation, New York
- BRÅ (The Swedish National Council for Crime Prevention). / Statistik / Anmälda brott [Statistics / Reported Crimes]. [database]; 2008 [updated 03–19–2008; cited 01–09–2009]; Available from: http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=2&module_instance=21.
- Centre for Children and Family Research (ICE-CCFR) for the Ministry of Social Affairs and Social Security (2008). *Survey on violence against women. Experience of women aged 18-80 years in Iceland*.
- Centre for Gender Equality in Iceland. (2012). *Gender Equality in Iceland-Information on Gender Equality Issues in Iceland*. Retrieved from <http://www.velferdarraduneyti.is/media/rit-og-skyslur2012/Gender-Equality-in-Iceland.pdf>
- Çayır, K., Alan, A. (2012) *Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet: İyileşmeler, Problemler, Öneriler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi

- Çelik, Ö. (2008). *Ataerkil Sistem Bağlamında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Benimsenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- De Beauvoir, S. (1993) *İkinci Cins*-3 Cilt-, Payel Yayınları, İstanbul
- Doğu-Batı Dergisi Toplumsal Cinsiyet Dosyası I-II, sayı 63-64
- Dökmen, Y. Z. (2010), *Toplumsal Cinsiyet/Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Dönmez, N.(2008). *Toplumsal Cinsiyet Kalıplarının Yerli Televizyon Dizilerindeki Kadın Karakterlere Yansımaları: Binbir Gece Örneği*, yayınlanmamış yüksek lisans tezi
- Equality and Anti-Discrimination Ombud. *The history behind the Equality and Anti-Discrimination Ombud*. <http://ldo.no/en-gb/TopMenu/About-ombud/>
- Equality and Anti-Discrimination Ombud. (2010). *Facts about the Equality and Anti-Discrimination Ombud*. [http://www.ldo.no/en/Omombudet/ Facts-about-the-Equality-and-Anti-Discrimination-Ombud/](http://www.ldo.no/en/Omombudet/Facts-about-the-Equality-and-Anti-Discrimination-Ombud/)
- Ergün, M. (1980). *Oyun ve Oyuncak Üzerine*, Milli Eğitim. I/1,1980.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2013). *European Drug Reports-trends and developments*. Luxembourg.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA) (2003). *Drug and alcohol use among young people*. Publications Office of the European Union: Luxembourg.
- Eurostat (2013). *Marriage and divorce statistics*. Retrieved from: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics
- Eurostat (2013). *Live births outside marriage*. Retrieved from: [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Live_births_outside_marriage,_19602011_\(%25_share_of_total_live_births\).png&filetime&=20130130111239](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Live_births_outside_marriage,_19602011_(%25_share_of_total_live_births).png&filetime&=20130130111239)
- Eurostat (2013). *Death due to suicide by sex*. Retrieved from: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tps00122&language=en>

- Eurostat Statistical Year Book (2009). *Youth in europe-a statistical portrait*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Network of Experts on Employment and Gender Equality Issues: *The National Reform Programmes 2008 and the gender aspects of the European Employment Strategy-Final report, 2009*
- Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF) (2005). *Women in an Insecure World*.
- Grevholm E, Nilsson L and Carlstedt M. Våldtäkt – En kartläggning av polisanmälda våldtäkter [Rape – A Survey of Rapes Reported to the Police]. Stockholm: BRÅ (The Swedish National Council for Crime Prevention), 2005. BRÅ-rapport 2005:7.
- Gültekin, M.(2013), *Aile Niçin Dağılıyor: Aile Politikaları ve İstanbul Sözleşmesi*, Aile Akademisi Derneği, Bursa
- Government Offices- Division for Gender Equality, “*Gender Equality in Sweden-a summary*” Article no, N5023
- Güzel Oruk, S. (2007) *Toplumsal Cinsiyetin Oluşumunda Psiko-Sosyal ve Dinsel Faktörlerin Rolü ve Önemi*, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Hausman, R., Tyson, L. D., Zahidi, S. (2012). The Global Gender Gap Report. World Economic Forum, Switzerland.
- Heather Boushey, (2008) , “Opting Out? ” The Effect Of Children On Women’s Employment In The United States, *Feminist Economics* 14(1)
- Helgan, T., Leifman, H. (2013). Prevalence of adolescents who perceive their parents to have alcohol problems: A Swedish national survey using a web panel. *Scandinavian Journal of Public Health*.
- Hibell, B., and at all (2012). *The 2011 ESPAD Report - Substance Use Among Students in 36 European Countries* . Stockholm
- Hradilova Selin K. Våldtäkt mot personer 15 år eller äldre: Utvecklingen under åren 1995–2006 [Rapes Committed Against People 15 Years or Older: Trends in 1995–2006]. Stockholm: BRÅ (The Swedish National Council for Crime Prevention), 2008. BRÅ-rapport 2008:13.

- İlkkaracan, İ. (2010), *İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları/Emek Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru*, İTÜ BMTKAUM & Kadın İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği
- İsveç Parlamentosu (2013). *The Constitution*. Retrieved from:
http://www.riksdagen.se/templates/r_page_____6357.aspx
- Karaçay, B. (2013) Erkek Beyni Kadın Beyni, *Bilim ve Teknik Dergisi*, Şubat, sayı:543
- Leander, K., Berlin, M., Eriksson, A., Gådin, K. G., Hensing, G., Krantz, G., Swahnberg, K., Danielsson, M. (2012). Violence Health in Sweden: The National Public Health Report 2012. *Scandinavian Journal of Public Health*, 40(9), 229-254.
- Lundgren, E., Heimer, G., Westerstrand, J., Kalliokoski, A. M. (2001). *Captured Queen, Men's Violence Against Women in "Wqual" Sweden - A Prevalence Study*, Stockholm, Sweden.
- Ministry of Integration and Gender Equality. (January 2009). *New antidiscrimination legislation and a new agency, the Equality Ombudsman*.
<http://www.sweden.gov.se/sb/d/11503/a/118018>
- Ministry of Justice, Finland (2007). *The Constitution of Finland*.
<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf>
- Ministry of Social Affairs and Health (2005). *Gender Equality Planning at Workplaces Why, what, how?* Ombudsman for Equality International database.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-6806.pdf.
- Nerqjen, A. I., Schei, B. (2008). Partner violence and health: Results from the first national study on violence against women in Norway. *Scandinavian Journal of Public Health*, 36, 161–168.
- Nordic Gender Institute. (2008). *Multidimensional Discrimination Policies in the Nordic Countries*. <http://www.nikk.uio.no/filestore/Publikasjoner/Diskriminationsrapport-netudgave.pdf>
- Nordic Council of Ministers (2012). *Nordic Statistical Yearbook*. Denmark. Retrieved from:
<http://www.norden.org/en/publications/publikationer/2012-001>
- Norway Ministry of Justice and the Police. *Action Plan against Domestic Violence 2008-2011*, Published by the Norwegian Ministry of Justice and the Police.

- Official Statistic of Finland (2013). *Changes in marital status*.
http://www.stat.fi/til/ssaaty/2012/ssaaty_2012_2013-04-19_tie_001_en.html
- Official Statistics of Finland (OSF): *Families* [e-publication].ISSN=1798-3231. 2012, Appendix table 1. Families by type in 1950–2012 . Helsinki: Statistics Finland [referred: 21.7.2013]. Access method:
http://www.stat.fi/til/perh/2012/perh_2012_2013-05-24_tau_001_en.html.
- Official Web-site of Iceland Government (2013). *Nordic alcohol and drug researchers' assembly*. Retrieved from:
http://www.velferdarraduneyti.is/hbr/radherra/raedur_og_greinar_AI/nr/32354
- Oktay-Yılmaz, B. (2009). *Avrupa Birliği'nin Toplumsal Cinsiyet Politikalarının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, SBE.
- Ombudsman for Equality. (2009 a). *Twenty years of the act on equality between women and men in Finland*. Ombudsman for Equality International database.http://www.tasaarvo.fi/en/publications/summaries/equality_act_20_years
- Ombudsman for Equality. (2009 b). *Authorities of Gender Equality*. Ombudsman for Equality International database. <http://www.tasaarvo.fi/en/ombudsman/authorities>
- Ombudsman for Equality. (2009 c). *The Act on Equality between Women and Men*. Ombudsman for Equality International database. <http://www.tasaarvo.fi/en/publications/act2005>.
- Ombudsman for Equality. (2009 d). *General information on equality planning*. Ombudsman for Equality International database.
http://www.tasa-arvo.fi/en/promoting_equality/workplace/planning.
- PT Council of Europe (1985). *National institutional and non-institutional machinery established in the Council of Europe member states to promote equality between women and men, Comparative study by Eliane Vogel-Polsky, Committee for Equality Between Women and Men*, Strasbourg.
- Piispa, M., Heiskanen,M., Kaariainen, J.,Siren, R. (2006). *Violence against Women in Finland*. National Research Institute of Legal Policy, The European Institute for Crime Prevention and Publication Series No. 51 Control, affiliated with the United Nations (HEUNI), Helsinki.
- Plotnik, R. (2009), *Psikolojiye Giriş*, Kaknüs Yayınları, İstanbul

- Rapes (per capita) by country (2011). European Institute for Crime Prevention and Control International Statistics on Crime and Justice. Retrieved from <http://www.NationMaster.com/graph/crime/crime-rape-per-capita>
- Report by the international team of experts appointed by the Council of Europe (2004). *Youth Policy in Norway*. Strasbourg.
- Sarıer, B. (2010). *Kadın-Erkek Eşitliği Bağlamında Bağımsız Bir Kamu Denetim Kurumu: Ombudsman*. Uzmanlık Tezi. TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Sayıl, M. ve ark. (2009) Çalışan ve İlk Kez Anne Olan Kadınların Bebeklerinin Bakımı ve İşe Geri Dönme Süreci: İleriye Dönük Çoklu Etkiler, *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (64)
- Statistics Norway (2013). *Population and housing census*. Households. Retrieved from: <http://www.ssb.no/en/befolkning/statistikker/fobhushold>
- Statistics Norway (2013). *Cohabitation Status*. Retrieved from: http://www.ssb.no/a/english/kortnavn/samboer_en/tab-2012-05-31-01-en.html
- Swedish Institute (2013). Facts about Sweden.
- Şahin, M. (2013), Erkeklik Rollerinin Değişmesi Üzerine, <http://www.aileakademisi.org/yazi/erkeklik-rollerinin-degismesi-uezerine>
- Taşkın, L. (2004) Uluslar arası Sözleşmeler Işığında Kadının Durumu, *C.Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 8 (2)
- Taylor, S.E, Peplau, L.A., Sears, D.O (2007). *Sosyal Psikoloji*, İmge yayınları, Ankara
- UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women.(2002). *Sixth periodic report of States parties: Norway*. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/426/55/PDF/N0242655.pdf?OpenElement>
- Üstün, İ. (2011) *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Hesaba Katabiliyor muyuz?*, Ankara, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi
- Virpi Timonen (2004). "New Risks-Are They Stil New for the Nordic Welfare States?", *New Risks, New Welfare*. The Transformation of the European Welfare State, Ed.Peter Taylor Gooby. Oxford: Oxford University Press.

Wadstein, M. (1999). The role of the ombudsman in the enforcement of non-discrimination law. T. Loenen, P.R. Rodrigues, (Ed). In *Nondiscrimination law: comparative perspectives*. The Hague/ London/Boston: Kluwer Law International.

Zeybekoğlu, Ö. (2009) *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu*, yayınlanmamış yüksek lisans tezi

http://en.wikipedia.org/wiki/Domestic_violence_in_Norway

<http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0zlanda>

<http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0sve%C3%A7>

<http://www.udi.no/Norwegian-Directorate-of-Immigration/Central-topics/Protection/New-in-Norway/Information-to-asylum-seekers---Turkisk/4-Norvec-Toplumu/#p>

<http://www.sabah.com.tr/NewYorkTimes/2011/11/21/norvec-cinsel-siddetten-sinifta-kaldi>

<http://bianet.org/bianet/dunya/111051-devlet-feminizmi-norvec-te-esitligi-getirdi-ama-siddeti-onleyemedi>

<http://www.haberisvec.com/yazar/1427-atila-altuntas-sizce-en-rahat-kadinlar-isvecte-mi.html>

http://www.bilgicagi.com/Yazilar/1605-avrupada_kadina_siddet_artti.aspx

<http://www.bestanuce1.com/haberayrinti.php?id=28379>

<http://www.moralhaber.net/dunya/isvecte-siddet-goren-kadinlar-icin-yeterli-siginma-evi-yok/>

<http://www.haberisvec.com/haber/1190-saglik-isvecte-intihar-vakalarinda-sasirtici-durum.html>

http://iskandinavya.zaman.com.tr/iskandinavya/newsDetail_getNewsById.action?newsId=8222

<http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/19136/Birlesmis-Milletler>

<http://www.haberturk.com/gundem/haber/828845-hem-esi-hem-de-annesi-cezaevine-girdi>

<http://www.kadinininsanhaklari.org/kategori/turk-ceza-kanunu-tck>

http://www.meclishaber.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=121069

<http://www.cnnturk.com/2011/turkiye/10/26/aile.bakanligi.ile.diyamet.isbirligi.protokolu.imzaladi/634549.0/>

<http://www.aile.gov.tr/tr/2176/Mevzuat>

<http://www.fatmasahin.net/tr/html/477/Toplumsal-Cinsiyet-Esitligi-ve-Kadina-Yonelik-Siddet>

Aile Akademisi Derneği | www.aileakademisi.org

Alacamescid Mh. ancılar Cd. Çakar Erdoğan İş Hanı 62/35
Osmangazi/Bursa Tel: 0224 225 47 41